

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА БІЗНЕС-АДМІНІСТРУВАННЯ
КАФЕДРА МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІКИ

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
Т.в.о. завідувача випускової кафедри
_____ Н.В.Коваленко
« ____ » _____ 2021 р.

ВИПУСКНА РОБОТА

(ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА)

ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ БАКАЛАВР
СПЕЦІАЛЬНОСТІ 051 «ЕКОНОМІКА»
ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА «МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА»

**Тема: «Сучасні тенденції та закономірності міжнародної міграції
населення в Україні»**

Виконавець: Пупін Софія Миколаївна

Керівник: д.філос.н., професор кафедри міжнародної економіки Ороховська
Людмила Анатоліївна

Нормоконтролер: д.філос.н., професор кафедри міжнародної економіки
Ороховська Людмила Анатоліївна

КИЇВ 2021

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет економіки та бізнес-адміністрування
Кафедра міжнародної економіки
Спеціальність: 051 «Економіка»
Освітньо-професійна програма: «Міжнародна економіка»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Т.в.о. завідувача випускової кафедри
_____ Н.В.Коваленко
« ____ » _____ 2021 р.

ЗАВДАННЯ
на виконання випускної роботи

Пупін Софії Миколаївни

1. Тема роботи «Сучасні тенденції та закономірності міжнародної міграції населення в Україні» затверджена наказом ректора від «30» березня 2021 р. №515/ст.
2. Термін виконання роботи: з 17.05.2021 р. по 20.06.2021 р.
3. Вихідні дані роботи: статистичні дані, нормативно-правова база, електронні інформаційні джерела, матеріали періодичних видань.
4. Зміст пояснювальної записки: теоретичні аспекти дослідження міжнародної міграції населення. Аналіз чинників і наслідків міграції в Україні.
5. Перелік обов'язкового графічного (ілюстративного) матеріалу: проблеми мігрантів при переміщення в іншу країну; позитивні наслідки міжнародної міграції кваліфікованих кадрів, негативні наслідки міжнародної міграції кваліфікованих кадрів, розрахунок основних показників міграції в Україні, основні країни прибуття робочої сили з України, грошові перекази в Україну за країнами у 2015-2019 рр.

6. Календарний план-графік

№ пор.	Завдання	Термін виконання	Підпис керівника
1	Видача завдання	17.05.2021	
2	Збір та обробка статистичної інформації	17.05.2021- 20.05.2021	
3	Вивчення стану проблем, опрацювання джерел	21.05.2021- 24.05.2021	
4	Написання теоретичної частини	25.05.2021- 29.05.2021	
5	Написання аналітичної частини	30.05.2021- 31.05.2021	
6	Написання вступу та висновків	31.05.2021- 01.06.2021	
7	Оформлення пояснювальної записки, графічного матеріалу, підготовка доповіді, передзахист	02.06.2021- 04.06.2021	
8	Проходження нормоконтролю, перевірка на плагіат, оформлення документів до захисту, рецензування роботи, подання роботи на кафедру	04.06.2021- 20.06.2021	

7. Дата видачі завдання: «17» травня 2021 р.

Керівник випускної роботи _____ Ороховська Л. А.
(підпис керівника) (П.І.Б.)

Завдання прийняв до виконання _____ Пупін С. М.
(підпис випускника) (П.І.Б.)

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка до випускної роботи «Сучасні тенденції та закономірності міжнародної міграції населення в Україні» 71 с., 15 рис., 4 табл., 45 літературних джерел.

МІГРАЦІЯ НАСЕЛЕННЯ, МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ, ІММІГРАЦІЯ, ЕМІГРАЦІЯ, МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА, НЕВРЕГУЛЬОВАНА МІГРАЦІЯ, ВИДИ МІГРАЦІЇ, ТРУДОВА МІГРАЦІЯ.

Об'єкт дослідження є дослідження міграційних процесів, основні їх види, вплив міграційних процесів на економіку і безпеку України, а предметом – основні тенденції розвитку міграції населення в Україні, регулювання міграційних процесів і визначення шляхів розвитку міграційної політики в Україні

Метою випускної роботи є дослідження понять «міграція», «міграційні процеси», «види міграції», класифікації міграції населення. Проаналізувати основні чинники міграції населення в Україні та їхні наслідки. Розробити методи вдосконалення міграційної політики в Україні, шляхи покращення умов праці.

Методи дослідження: якісні та кількісні методи аналізу, а також статистичні методи і моделі, що дозволило аналізувати і прогнозувати показники міграції за допомогою математичного опису їх залежності від різних факторів і параметрів останніх.

Значущість виконаної роботи та висновки: в даній випускній роботі проаналізовано методологічну основу вивчення і дослідження міграції населення, зокрема міграції населення в Україні, визначено основні цілі міграційної політики в Україні.

Рекомендації щодо використаних результатів: випускну роботу можна використовувати для подальшого вивчення і аналізу міграції населення в Україні, а також для розробки міграційної політики України.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ МІГРАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ.....	7
1.1. Сутність та основні тенденції розвитку міграції населення.....	8
1.2 Особливості міграції робочих ресурсів у глобалізованому світі	19
1.3 Методика досліджень міжнародної міграції населення.....	27
Висновки до розділу 1	34
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ЧИННИКІВ І НАСЛІДКІВ МІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ	35
2.1 Аналіз основних сучасних міграційних процесів та потоків в Україні	35
2.2 Визначення соціально-економічних наслідків міграції кваліфікованих кадрів в Україні	47
2.3 Основні напрями врегулювання міграційних процесів в Україні	59
Висновки до розділу 2	62
ВИСНОВКИ.....	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	67

ВСТУП

Актуальність теми. Міграція населення завжди була одним з основних чинників розвитку економіки країни. Міграція бере участь у формуванні структури населення, трудового потенціалу території, зміні складу населення, сприяє соціально-економічному розвитку країни.

Мета роботи. Дослідити поняття «міграція», «міграційні процеси», «види міграції», класифікації міграції населення. Проаналізувати основні чинники міграції населення в Україні та їхні наслідки на економіку. Дослідити міграційну політику України і розробити методи вдосконалення міграційної політики в Україні, шляхи покращення умов праці.

Завдання роботи:

1. Визначення понять «міграція», «міграційні процеси».
2. Встановлення основних причин виникнення міграції; вплив міграції населення на економіку країни.
3. Виявлення особливостей міграції населення в Україні, основні тенденції її розвитку.
4. Дослідити міграційну політику України.
5. Встановити основні тенденції покращення міграційної політики України.

Об'єкт дослідження. Дослідження міграційних процесів, основні їх види, вплив міграційних процесів на економіку і безпеку України.

Предмет дослідження. Основні тенденції розвитку міграції населення в Україні, регулювання міграційних процесів і визначення шляхів розвитку міграційної політики в Україні.

Методи дослідження. Для дослідження цього питання були використані якісні та кількісні методи аналізу, а також статистичні методи і моделі, що дозволило аналізувати і прогнозувати показники міграції за допомогою математичного опису їх залежності від різних факторів і параметрів останніх.

Практичне значення отриманих результатів. Результати дослідження можуть бути використані для подальшого дослідження міжнародної міграції в Україні, визначення її тенденцій і особливостей, позитивних і негативних наслідків в економіці України. Також дані дослідження можна використовувати для вивчення міграційної політики України і розробки шляхів її покращення.

Особистий внесок випускника. Данна робота є самостійним дослідженням, яке опирається на джерела, вказані у списку літератури.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ МІГРАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ

1.1. Сутність та основні тенденції розвитку міграції населення

У сучасному суспільстві демографічні проблеми людства стали набувати важливого значення. Ці проблеми, насамперед, проявляються міграцією і природним рухом населення. Міграція є складним, проте цілком природним процесом, який важко піддається прямим методам впливу, проте потребує постійної уваги з боку держави, в тому числі при розробці державною економічної, соціальної, демографічної, етнокультурної та зовнішньої політики. Значення міжнародної міграції та необхідність її державного регулювання зростає кожного дня через поглиблення міжнародного співробітництва, оскільки людський обмін виступає індикатором рівня суспільних процесів, з одного боку, і вагомим фактором розвитку – з іншого.

Міграція населення здавна була вагомим фактором історії людства. Люди завжди переміщувались – добровільно чи примусово. У стародавньому світі міграція була спричинена в більшості військовими походами, освоєнням нових земель, спричинені нестачею ресурсів, зміною клімату тощо. При науковому аналізі стародавніх міграцій найголовніше є те, наскільки люди змогли змінити культуру і устрій на території, куди вони прибули, а не те скільки людей залишилось на їхній природній території. Прикладом є великі міграції зі Сходу на захід, коли народи Кавказу значно вплинули на біологічну спадковість і культури західних народів. Також можна згадати міграцію на Американський континент, згадаймо насильницьку міграцію, коли 9-10 млн. рабів були завезені європейцями до Північної Америки. Через це у період 1650-1850 рр. населення Африки зменшилось на 22%. Яскравим прикладом є міграції населення Європи на схід і на південь, що призвело до утворення постколоніальних націй. У результаті це призвело до докорінної зміни культури цілих народів. Але свідома

і добровільна міжконтинентальна міграція населення розпочалась лише на початку ХХІ століття.

Міграція населення охоплює весь світ і у ХХІ столітті відіграє все більшу роль у розвитку світової економіки і перетворюється на процес, який охоплює всі регіони, країни та континенти, а також різні суспільні верстви. Сучасний етап розвитку міграційних процесів відрізняється тим, що в тій чи іншій мірі міграційними потоками охоплені всі країни світу, а масштаби міграції обчислюються вже сотнями мільйонів чоловік, які перетинають щорічно з різних причин і з різними цілями державні кордони, що дозволяє говорити про глобальний характер даного суспільного явища. За даними Всесвітньої комісії з міжнародної міграції, у світі зараз налічується понад 250 млн. мігрантів, включаючи близько 10 млн. біженців.

Термін «міграція» (з латинської «migratio» – переміщення, переселення) вперше вводить у 1885 році британський учений Ернст Георг Равенштейн у статті «Закони міграції». У своїй роботі автор зазначає масштаби та закономірності міграції у Великобританії, пропонує власну класифікацію міграції, визначає основні причини і чинники, що впливають на прийняття людиною рішення щодо міграції. Вчений також визначає основоположні закони міграції: схильність населення мігрувати на короткі відстані, перевага міграції з сільської місцевості до міських поселень і промислових центрів, пропорційність між темпом розвитку транспорту і темпом росту міграційних потоків, перевага впливу економічних факторів при прийнятті рішення щодо міграції [1].

Як економічна категорія міжнародна міграція є безпосереднім проявом існування міжнародного (світового) ринку праці, який розвивається внаслідок нерівномірності розподілу трудових ресурсів між країнами. Персонал залучається в країни, де попит на робочу силу відповідного рівня освіти та з необхідними навичками й професійними компетенціями перевищує її пропозицію. У випадку, коли працівник не може реалізувати власний потенціал, він прагне до переміщення в країну, де існує вільне робоче місце, що відповідає рівню його професійної компетенції. Якщо країна не може забезпечити

відповідними робочими місцями працівників на національному ринку праці, виникає явище відтоку персоналу.

Міграція населення відіграє величезну роль не тільки в соціальному, економічному і демографічному розвитку більшості країн світу, але і виступає одним з важливих чинників функціонування всього світового господарства, об'єктом міжнародного регулювання. Залучення іноземних працівників за пріоритетними спеціальностями відповідно до потреб держави міграції, є необхідністю для економічного розвитку. Одним з джерел збільшення чисельності населення країни, є прибуття в неї мігрантів на постійне місце проживання. Однак проблеми міграції і політичний характер, оскільки пов'язані з перетинанням національних кордонів значною кількістю людей, формуванням на території країни імміграції великих за розмірами громад з нестійким міграційним поведінкою, що в наслідок сприяє підвищенню соціальної напруги всередині країни. В даний час, коли з масовими потоками вимушеної міграції, ситуація змінилася, основний упор у розвитку міграційного законодавства спрямований на використання міжнародної міграції для динамічного притоку професійних працівників, стабільний розвиток економіки і суспільства, збагачення національних культур, а в підсумку - поліпшення соціально-політичного становища в країні.

Для виявлення складових міграційного процесу, його меж і масштабів, можна привести аналіз видів міграції.

По тимчасовому характеру виділяють наступні види міжнародної міграції, які мають найбільше значення, оскільки пов'язані з розвитком самого суспільства та його продуктивних сил [2]:

- 1) безповоротна (міграція на постійне місце проживання);
- 2) довгострокова міграція;
- 3) циклічна (сезонна);
- 4) короткострокова міграція;
- 5) маятникова.

Короткострокова міграція відбувається на нетривалий термін, упродовж як мінімум року.

Сезонна міграція, яка може бути як внутрішній, так і міжнародній, особливо не відрізняється від тимчасової міграції. Вона полягає в переміщенні, головним чином, працездатного населення до місць сезонної роботи (збирання врожаю, будівельні роботи) на термін, зазвичай в кілька місяців, з обов'язковим поверненням в місця постійного проживання.

Маятникова міграція являє собою щоденне багаторазове пересування населення між місцем проживання і місцем роботи або навчання, не пов'язане зі зміною постійного місця проживання. Масова міжнародна маятникова міграція носить в основному трудовий характер і найбільш проявляється серед жителів прикордонних регіонів, де є відповідна договірно-правова основа.

Наведена градація міграцій в найбільшій мірою відповідає реаліям сьогодення, але, в той же час, залишає можливість «маневру» при аналізі різних аспектів імміграції. Вона дозволяє виділити в міжнародних міграціях їх типи або підтипи, враховувати причини їх появи, їх особливості та передбачати можливі їх наслідки як з урахуванням, так без урахування особливостей приймаючих регіонів та індивідуальної здатності мігрантів до швидкої адаптації до нових умов життя. Але, по своїй суті, всі види міграції носять в тій чи іншій мірі вимушений характер.

Вимушеною міграцією є сукупність територіальних пересувань, пов'язаних з постійним або тимчасовим зміною місця проживання. Дані зміни зумовлені різними причинами або погрозами, залежними від внутрішньополітичного становища в країні (соціально-економічні, політичні, етнічні, релігійні), стихійними лихами та іншими «виштовхуює» факторами, пов'язаними з побоюваннями за своїх близьких людей і себе, з загрозою опинитися в епіцентрі можливих катаклізмів або навіть у вкрай важкому матеріальному становищі. Даний тип міграції завжди носить вимушений характер.

Залежно від просторового горизонту переміщення [3, с.25]:

- 1) зовнішня міграція – це переміщення населення за межі певної країни;
- 2) внутрішньоконтинентальна міграція – це рух населення між країнами в межах одного континенту чи регіону;
- 3) міжконтинентальна міграція – переміщення населення між країнами різних континентів.

Відповідно до професійного складу можна виділити такі види міграції [3, с.25]:

- 1) міграція робітників;
- 2) міграція спеціалістів зумовлена тим, що певний вид діяльності в іншій державі оцінюється значно вище, ніж у рідній державі;
- 3) міграція представників творчих професій (співаки, автори, актори тощо).

За якісним рівнем розрізняють [3, с.25]:

- 1) міграція робочої сили низької кваліфікації;
- 2) міграція робочої сили високої кваліфікації;
- 3) міграція вчених.

За напрямками руху населення виділяють наступні види міжнародної трудової міграції [3, с.25]:

- 1) еміграція–переселення зі своєї батьківщини в інші країни глобального суспільства з економічних, політичних або релігійних причин;
- 2) імміграція – в'їзд громадян інших держав у країну на довгострокове перебування або постійне проживання;
- 3) рееміграція – повернення емігрантів на батьківщину.

Беручи до уваги розглянуті види територіальних переміщень населення, можна було б визначити деякі основні форми зовнішньої міграції, значимі для формування міграційної політики в цьому напрямку: організована і неорганізована міграція [4, с. 24].

Організована міграція передбачає наявність можливості у держави кардинальним чином впливати на пересування населення з однієї країни в іншу. Будь-яка держава зацікавлена в тому, щоб міграційні процеси, незалежно від

початкового пункту масового виходу людей, не йшли врозріз з його загальнонаціональними інтересами. Відповідно до цього розробляються державні програми, концепції регулювання міграційних процесів, приймаються відповідні закони, укладаються договори з іншими країнами, створюються служби, покликані забезпечувати цей процес, вводяться міграційні квоти, виділяються матеріальні та інші ресурси.

Організована міграція може виконувати функції механізму регулювання міграційних потоків в різному просторовому, територіальному і адміністративному вимірі, формуванні кількості та якості населення в районах інтенсивного економічного освоєння, а також стимулювання більш активної міграційної рухливості населення в одних регіонах і її стабілізації в інших. Крім того, організована міграція відіграє значну роль у вирішенні таких економічних завдань, які обумовлені необхідністю зниження рівня загальної трудомісткості і забезпечення необхідною робочою силою. При цьому вона може орієнтуватися і на вирішення демографічних проблем.

Неорганізована міграція передбачає значну ступінь свободи для мігрантів. У той же час їй притаманний суттєвий негатив, що виражається в тому, що її учасники практично протягом досить тривалого часу перебувають в умовах, з одного боку, що не забезпечують їм елементарної соціального захисту та реалізації прав їх і свобод, з іншого сприяє появі незаконної міграції.

Нелегальна імміграція в останні десятиліття стала невід'ємною рисою розвитку європейських країн, незважаючи на прийняття законів, що забороняють незаконне перебування та зайнятість іноземців. Сьогодні ні для кого не секрет, що нелегальні мігранти є загрозою національній безпеці приймають і транзитних країн, оскільки вони не піддаються державному обліку, виключені з системи офіційного працевлаштування, оподаткування та соціального захисту держави.

Саме нелегальна міграція живить тіньовий сектор економіки, провокує загострення в суспільстві конфліктів на етнічному ґрунті, несе в собі загрозу погіршення криміногенної та епідеміологічної обстановки і є живильним середовищем для ксенофобії і радикального націоналізму.

Різке збільшення міграційних потоків характерні в даний час для всього людства, і особливо для економічно і промислово розвинених країн, де темпи демографічного зростання корінного населення знижуються, простежується істотний спад народжуваності, і, як наслідок, посилюється вплив старіння населення на ринок праці. В умовах глобалізації гнані нуждою мігранти стрімко переміщуються з країн зі слаборозвиненою або кризовою економікою в благополучні держави. З кожною суспільною формацією пов'язані свої певні форми, а також різні причини міграції населення, напрямки та обсяги міграційних потоків. До виникнення найбільш ранніх форм міграції населення відносяться безладні розселення древніх племен по всій земній кулі, що тривали тисячоліттями, які носили, в основному, мирний характер освоєння нових територій. З розвитком виробництва і зростанням населення, в епоху розпаду первіснообщинного ладу, масові пересування його відбувалися в результаті зіткнення племен; все це супроводжувалося утворенням і руйнуванням ранньокласових держав, формуванням нових народів. В античні часи і в середньовіччі в результаті Великого переселення народів сталося змішання різних племен, яке справило вирішальний вплив на формування сучасного етнічного складу європейського населення. В період феодалізму масові міграції населення були пов'язані з втечею селян від кріпосницького гніту на вільні землі, а також з примусовим переселенням кріпаків на захоплені феодалами землі.

Причин міграції може бути багато. Велика кількість мігрантів в якості приводу для зміни місця проживання називають бажання підвищити свій рівень життя, а також змінити обстановку. Можна виділити і несприятливий економічний простір, інфляцію в країні, масове безробіття, економічну кризу. У зв'язку з цим виникає природне бажання поліпшити якість і умови життя. Для цього знайти можливості реалізації професійного потенціалу, працевлаштуватися в іншому місці на кращих умовах роботи і оплати, на бажану посаду, за фахом; потреба у зміні і певному оновленні життя, розширенні знань і розвитку культури, як особистої, так і в цілому соціуму [5].

Отже, збільшення інтенсивності міграції у світовій економіці спричинена наступним [6, с. 146; 7, с. 367; 8, с. 143]:

1. Нерівномірність розвитку різних країн і, як наслідок, диспропорції у величині заробітку та рівнях життя населення.

2. Зростанням міжнародного руху капіталу і функціонування транснаціональних корпорацій, які сприяють з'єднанню робочої сили і капіталу.

3. Демографічною кризою в розвинутих країнах, що виявляється в скороченні кількості працездатних і збільшенні людей похилого віку.

4. Потребою у висококваліфікованих працівниках для високотехнологічних виробництв, що є основою конкурентоздатності економік розвинутих держав, яку не можна задовольнити лише за рахунок власного населення.

5. Наявністю великої кількості непрестижних робочих місць у сфері послуг, охороні здоров'я, будівництві, сільському господарстві тощо, на які корінні жителі йдуть неохоче.

6. Міжнаціональними, політичними і релігійними конфліктами і проблемами тощо.

7. Якість навколишнього середовища, що визначає якість життя і стан здоров'я людей (є тісний зв'язок між захворюваністю з забрудненнями природного оточення і впливом останнього на переміщення населення).

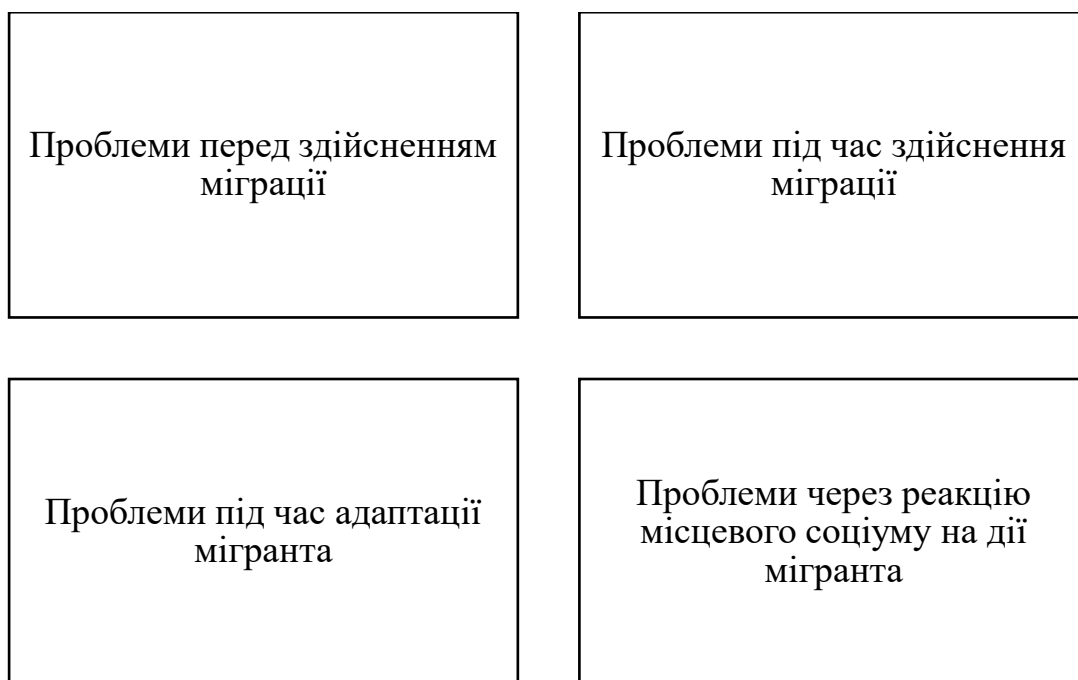
Проте, на мою думку, основною причиною міграції виділяють – економічну, яка пов'язана з масштабами і темпами зростання накопичення капіталу. Стан економіки країни значно впливає на переміщення населення всередині країни і за її межі. За даними Євростату [9], українці мігрують у країни з вищим рівнем ВВП на душу населення, ніж в Україні.

Ще одним видом переміщення населення є трудова міграція. Причиною цього є зміни в структурі виробництва і потреб, які спричинені науково-технічним прогресом. Зменшення рівня виробництва або ж ліквідація застарілих галузей виробництва вивільняють робочу силу, в результаті люди шукають собі застосування закордоном.

З кожним роком трудова міграція зростає. Трудова міграція – це форма руху «надлишково населення» з одного центру накопичення капіталу» до іншого. В цьому полягає суть економічної природи трудової міграції і головна її причина.

Складовою трудової міграції є не лише безробітні, але й частина працюючого населення. Головним мотивом в цьому випадку є пошук вигідніших умов праці і відповідно краща заробітна плата. Заробітна плата є основою міграції праці. Це стосується людей абсолютно всіх соціальних верств – і безробітних, і фахівців з високим рівнем навичок, які шукають кар'єрного росту і кращих умов для розвитку.

При дослідженні міжнародної міграції населення доцільно зазначити проблеми з якими зустрічаються мігранти та шляхи їх вирішення. Виділяють такі основні проблеми з якими стикаються мігранти при переміщенні (рис. 1.1)

Джерело: згруповано автором за даними [3, с. 41]

Рис. 1.1. Проблеми мігрантів при переміщенні в іншу країну.

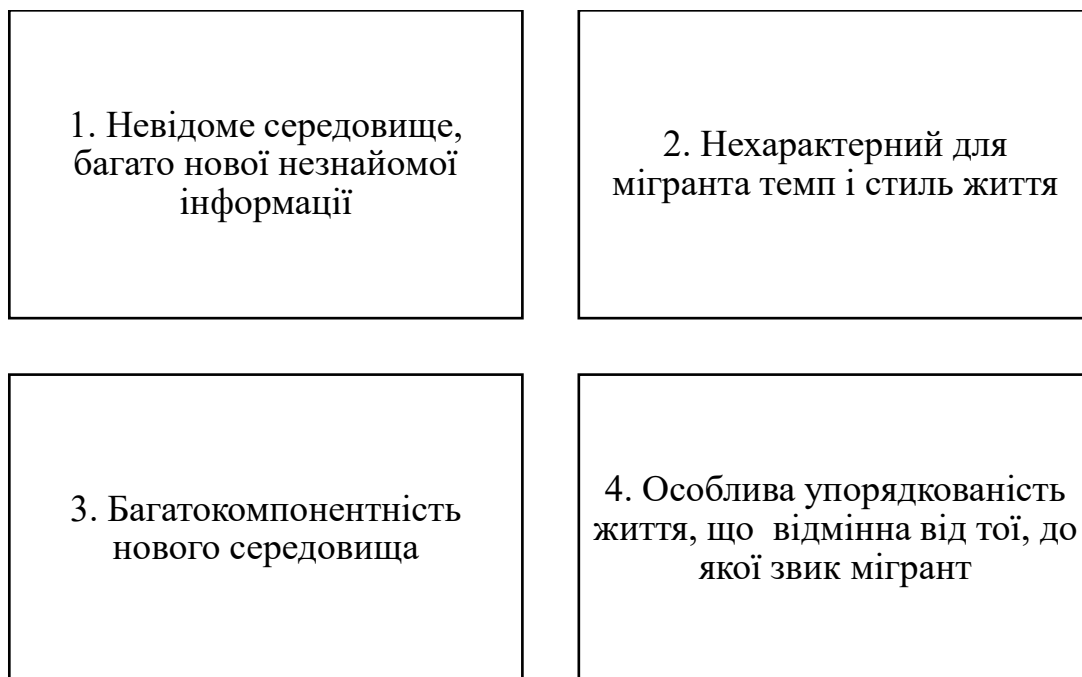
Кожна з вищенаведених проблем включає в себе фізичні, економічні, соціальні, правові, політичні, етичні, культурні та багато інших чинників.

До проблем, які виникають перед і під час здійснення міграції відносять психологічні і психічні проблеми індивіда, непродумане законодавство країн, жорстка міграційна політика країн тощо.

Тепер розглянемо проблеми, які мають адаптаційний характер, серед них: недовіра соціуму, велика кількість інформації, яку потрібно засвоїти за короткий час, «культурний шок». Під час переїзду в нову країну емігрант може відчувати себе безпомічним через складнощі у спілкуванні і задоволенні своїх потреб, відсутність чіткої картини навколишнього. На цьому етапі дуже важливо навчитись вміти і могти задовольняти свої базові потреби (вирішити питання з житлом, могти втамувати голод і спрагу тощо). Проте це недовготривалий етап, він триває від декількох днів до пари тижнів, з часом індивід дізнається більше інформації про місце перебування.

Схожий процес відбувається при налагодженні комунікації з оточуючим соціумом. Спочатку мігрант знайомиться з новими людьми, з часом починає розуміти їх краще, оцінює і класифікує на більш і менш йому приємних. Ще один фактор, який може створити труднощі – це «мовний бар'єр». Мігрант може знати мову країни, в якій перебуває, але йому все одно необхідний час на вдосконалення своїх мовних навичок.

Отже, можна зробити висновок, що під час звикання до нового місця перебування, мігрант може бути в стані «культурного стресу» – стан психіки мігранта, при якому інформаційне середовище нового місця перебування набагато насиченіше, ніж на батьківщині, що призводить до значного стресу. Нижче наведено основні чинники, що спричиняють такого роду стрес (рис. 1.2).

Джерело: упорядковано автором за даними [3, с. 45]

Рис. 1.2. Основні чинники, що спричиняють «культурний шок (стрес)» у мігранта.

Проте з часом мігрант дізнається і засвоює всю необхідну інформацію, налагоджує комунікацію з оточуючими, звикає до нового стилю життя і внаслідок, виходить із стану «культурного шоку».

Важливо розглянути проблеми через реакцію оточення на дії мігранта. Як зазначалось вище, не завжди міграція відбувається бажано, іноді люди змушені змінити місце свого проживання. В такому випадку особа важче звикає до середовища і ладу місця міграції, адже ця особа хоче на батьківщину. Тоді можуть виникати різного роду конфлікти з місцевими, на основі культурних та інших відмінностей.

На думку, С. Бондиревой і Д. Колесова [10] мігранти використовують дві стратегії адаптації, зображені нижче (табл. 1.1).

Стратегії адаптації мігрантів

Дії	Стратегія адаптації	
	Відкрита (модифікаційна)	Закрита (компенсаційна)
Поведінка індивіда	«Запозичення» чужих ідей, освоєння	Боротьба, переговори
Поведінка групи індивідів	Інтеграція, асиміляція	Сепаратизм

Джерело: згруповано автором за даними [10]

До того ж, варто позначити, що відкрита стратегія більш властива молодим індивідам та дітям, а закрита, в свою чергу, більш старшому поколінню. При цьому, в залежності від різних життєвих обставин, мігрант може переходить від однієї стратегії до іншої. Вибір між ними залежить від того, що на даний момент важливіше для особи: зберегти свою самобутність чи життєве благополуччя.

1.2 Особливості міграції робочих ресурсів у глобалізованому світі

Саме трудова міграція є основним видом міграції у XXI столітті. Відповідно до Закону України «Про зовнішню трудову міграцію», трудова міграція – це переміщення громадян України, пов'язане з перетинанням державного кордону, з метою здійснення оплачуваної діяльності в державі перебування.

Українські вчені Ю. Козак, Ю. Макогон та Д. Лук'яненко виділяють такі етапи (хвилі) розвитку трудової міграції [11]:

Перший етап пов'язаний з промисловою революцією, що відбулася в Європі в останній третині XVIII – середині XIX століття. Характерними рисами цього періоду було те, що сформувався технологічний спосіб виробництва на основі машинної праці, наслідком чого стало те, що накопичення капіталу супроводжувалось утворенням «відносного перенаселення», що спричинило

масову міграцію з Європи до Північної Америки, Австралії, Нової Зеландії. Це стало початком формування світового ринку праці. Формування світового ринку праці, в свою чергу, посприяло розвитку імміграції в розвинутих країнах, що задовольняло їхню потребу у залученні трудових ресурсів, яких не вистачало через високі темпи накопичення капіталу і відсутність резервної робочої сили, а також через колонізацію і освоєння нових земель, втягування нових країн у світове господарство. Через військові, політичні і національно-етнічні причини, зокрема через рабовласництво, відбулось переміщення цілих народів.

Другий етап розвитку трудової міграції охоплює період з 80-х років XIX століття до Першої світової війни. Цей період характеризується значним накопиченням капіталу, посиленням нерівномірності цього процесу в рамках світового господарства. Близько 20 млн. осіб мігрувало в цей період з Європи до Америки. У розвинутих країнах (США, Велика Британія тощо) сформувався високий попит на робочу силу через концентрацію виробництва і капіталу у цих країнах, що спричиняє імміграцію робочої сили з менш розвинутих країн (відсталі країни Європи, Індія, Китай тощо). Це зумовило зміну структури кваліфікаційного складу мігрантів: основну частину мігрантів складала некваліфікована робоча сила.

Третій етап розвитку трудової міграції охоплює період між Першою світовою війною і Другою світовою війною. Основними характеристиками цього етапу стали скорочення трудової міграції (в цей період емігрувало близько 9 млн. осіб), в тому числі міжконтинентальної міграції, рееміграції з основної країни-іммігранта США. Такі характеристики були спричинені наступними факторами:

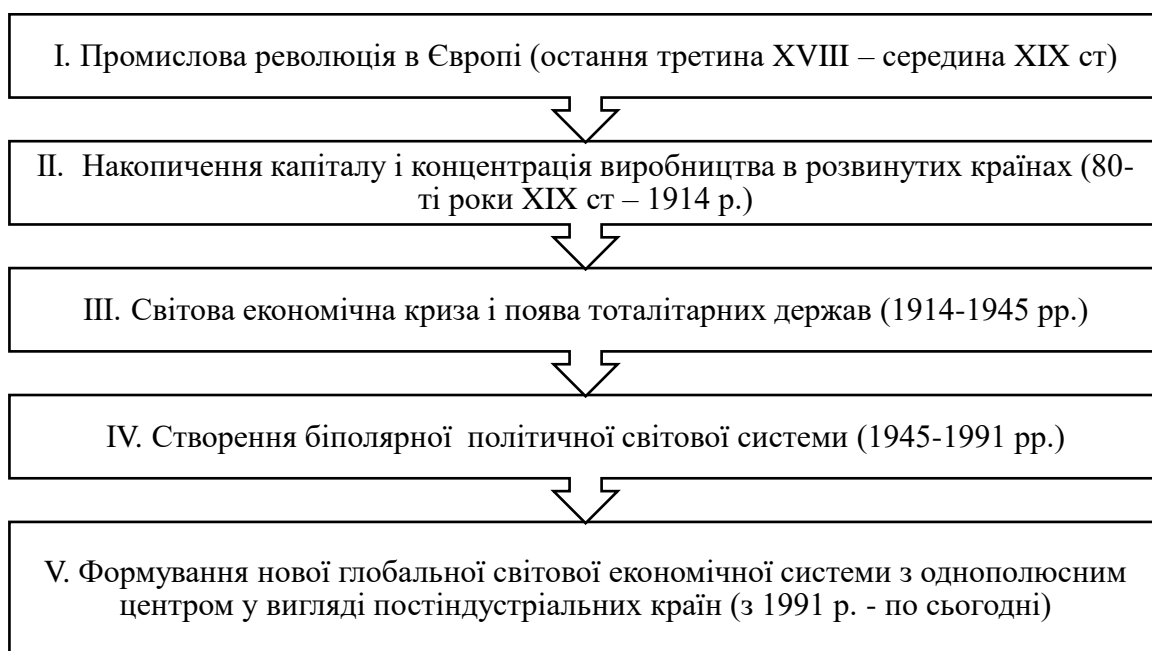
1. Світова криза 1929-1933 рр.;
2. Зростання безробіття у розвинутих країнах;
3. Обмеження міграційних процесів;
4. Розвиток СРСР у напрямку тоталітаризму, що супроводжувалось заборону емігрувати з цієї країни.

Четвертий етап розвитку трудової міграції охоплює період після Другої світової війни і триває до сьогодні. Цьому етапу характерні такі особливості:

1. Перерозподіл територій багатьох країн світу;
2. Четверта науково-технічна революція, що включає в себе ускладнення методів форм наукових досліджень, використання складної апаратури (атомні реактори тощо), індустріалізацію науки;
3. Розвиток інтернаціональних та інтеграційних процесів у світовому господарстві;
4. Монополізація міжнародних ринків праці і капіталу.

В цей період також зросла внутрішньоконтинентальна міграція, особливо в Європі та Африці, утворилась біполярна політична система (система, при якій є дві держави, які мають більший вплив на економічну, військову, культурну сфери, ніж інші держави), збільшився попит на висококваліфіковану робочу силу, утворився новий вид трудової міграції як «відплив інтелекту», країни посилили державне і міжнародне регулювання трудової міграції.

Проте через розпад СРСР, після якого утворилось багато незалежних держав, внаслідок чого стався перерозподіл сфер впливу на колишні республіки, активізувалась міжнародна трудова міграція, тому важливо виокремити ще п'ятий етап розвитку міжнародної міграції (рис. 1.3).

Джерело: згруповано автором за даними [11]

Рис. 1.3. Етапи розвитку міжнародної трудової міграції.

Таким чином, потрібно зазначити, що головні етапи розвитку міжнародної трудової міграції були зумовлені змінами у розвитку науково-технічного прогресу, з перерозподілом територій і ресурсів.

Під час головних етапів розвитку відбувались і менші сплески трудової міграції. Наприклад, у 40-і рр. XIX ст. сталась масова еміграція з Ірландії до США, через так званий «картопляний голод». На початку 80-х рр. відбулась еміграція з територій Східної Європи та Італії до США через падіння цін на європейську пшеницю. Перед початком Першої світової війни рівень трудової міграції теж збільшився, але був перерваний війною. Друга світова війна та Велика депресія значно знизили показники міграції. Проте після завершення Другої світової війни міграція знову збільшувалась. Це було спричинено міграцією висококваліфікованих кадрів з Європи до США і Канади, а також збільшенням кількості біженців з Угорщини, В'єтнаму, Куби тощо. Важливо згадати також еміграцію трудових ресурсів з колишніх соціалістичних країн після розпаду СРСР; із утворенням Європейського Союзу та інших економічних об'єднань вільне пересування робочої сили стало необхідним для функціонування світового господарства.

Основною ознакою міграції є те, що фізична особа перетинає державні кордони або межі адміністративно-територіальних одиниць. На цій основі виділяють зовнішню і внутрішню міграцію.

Внутрішня міграція – переміщення фізичних осіб, мешканців країни, в межах однієї країни.

Зовнішня міграція – це переміщення фізичної особи з території однієї держави на територію іншої держави для постійного або тимчасового проживання. Зовнішню міграцію, пов'язану з перетинанням державного кордону, називають також міжнародною міграцією.

Також міграція завжди включає в себе три параметри: зміна координат свого місцезнаходження (мобільність), намір покращити якість свого життя (потреба), намагання особи знайти нове місце, яке можна назвати «другою батьківщиною» (стабільність).

Залежно від терміну переміщення трудова міграція поділяється на:

1) постійна міграція – виїзд особи в іншу країну на постійне місце проживання;

2) тимчасова міграція – виїзд особи в іншу країну на певний обмежений час з подальшим поверненням на батьківщину або переїздом в іншу країну. Тимчасова міграція поділяється на маятникову, циклічну та епізодичну.

Маятникова міграція – це багаторазове пересування населення між місцем проживання і місцем роботи або навчання, не пов'язане зі зміною постійного місця проживання.

Циклічна міграція – це переміщення працездатного населення до місць сезонної роботи із поверненням на попереднє місце проживання після закінчення роботи.

Епізодична міграція – це ділові, комерційні, культурно-побутові та інші поїздки, які здійснюються нерегулярно у часі і просторі, необов'язково в одних і тих самих напрямках.

Трудову міграцію також поділяють на міграцію робочої сили низької кваліфікації, міграцію робочої сили високої кваліфікації і міграцію вчених. Саме «відплив інтелекту» є основною проблемою міжнародної міграції, особливо в Україні. Незважаючи на це, міжнародна міграція кваліфікованих кадрів має свої позитивні і негативні наслідки для країни прибуття (табл. 1.2) і країни вибуття (табл. 1.3).

Табл. 1.2

Позитивні наслідки міжнародної міграції кваліфікованих кадрів

Сфера відносин	Країна вибуття	Країна прибуття
Економічна	Зниження рівня безробіття	Зниження дефіциту робочої сили
Освітньо-наукова	Можливість встановлення емігрантами ділових зв'язків і в подальшому інтеграція в світове освітнє товариство	Країна не використовує кошти на освіту та підготовку кадрів; є можливість формування міжнародних освітніх товариств
Соціально-демографічна	Підвищення рівня якості життя мігранта	Вирішення демографічних проблем, таких як «старіння нації»

Продовження таблиці 1.2

Валютно-фінансова	Надходження коштів у вигляді грошових переказів на батьківщину мігранта	Здійснення мігрантами валютних і фінансових операцій в країні прибуття
Податкова	Податки від діяльності фірм-посередників	Податки від діяльності підприємців-мігрантів
Інноваційно-технологічна	Підвищення кваліфікації робітників закордоном і подальша можливість застосування цього досвіду на батьківщині	Обмін досвідом і знаннями, приплив капіталу, ідей і розробок; підвищення конкурентоспроможності підприємств на світовому ринку
Культурна	Поява нових культурних цінностей	Поява нових культурних цінностей

Джерело: згруповано автором за даними [12, с. 27; 13, с. 24; 14; 15, с. 108-109; 16, с. 6].

Країни вибуття і країна прибуття в певній мірі виграють від міжнародної трудової міграції, адже таким чином вони вирішують певні проблеми на ринку праці у своїй країні. Та незважаючи на ряд позитивних моментів, існує ряд загроз для країн вибуття і країн прибуття (табл. 1.3)

Табл. 1.3

Негативні наслідки міжнародної трудової міграції кваліфікованих кадрів

Сфера відносин	Країна вибуття	Країна прибуття
Економічна	Дефіцит кваліфікованих кадрів, погіршення якості робочої сили, заміна некваліфікованими працівниками-іммігрантами	Зростання безробіття серед резидентів, зростання незаконної зайнятості, експлуатації певної категорії працівників
Освітньо-наукова	Втрати через вкладання коштів в освіту осіб, які потім емігрують і застосовують свої знання в іншій країні	Втрати через вкладання коштів в освіту осіб, які потім реемігрують і застосовують свої знання в іншій країні
Соціально-демографічна	Загострення питання «старіння нації»	Збільшення видатків на соціальний захист іммігрантів
Валютно-фінансова	Зменшення кількості валютних і фінансових операцій	Втрати капіталу через грошові перекази мігрантів на батьківщину
Податкова	Ухилення мігрантів від сплати податків	Ухилення мігрантів від сплати податків

Продовження таблиці 1.3

Інноваційно-технологічна	Відтік ідей, розробок, технологій закордон	Неможливість реалізації проектів через невідповідність кваліфікації іммігрантів або через невідповідність розвитку країни, в якій запропоновані ці проекти
Культурна	Втрата культурної ідентичності	Втрата культурної ідентичності

Джерело: згруповано автором за даними [12, с. 27; 13, с. 24; 14; 15, с. 108-109; 16, с. 6].

Як можна побачити, що негативні наслідки міжнародної трудової міграції кваліфікованих кадрів є теж значними. Найбільш вразливим є соціальне становище країн.

Також, на мою думку, важливо зазначити, що ще одною особливою рисою трудової міграції є те, що робота емігранта оплачується в країні, в якій він перебуває. Цією характеристикою трудова міграція відрізняється від економічної міграції. На основі розробок Міжнародної організації праці [17], можна виділити основні категорії трудових мігрантів:

1. Мігранти, що працюють за контрактом – люди, працюють за контрактним договором, за яким встановлено термін і тип роботи, яку виконуватиме мігрант. Цим мігрантам не дозволено змінювати роботу і передбачено, що із закінченням терміну контракту ці працівники мають виїхати із країни, незалежно від того чи продовжуються роботи, які вони виконували, чи ні. Відновлення договору можливе, але після обов'язкового виїзду з країни працевлаштування.

2. Тимчасово-працюючі мігранти – люди, яким дозволено в'їзд в країну для виконання певної професійної діяльності протягом певного періоду часу. Цим працівникам дозволено змінювати роботодавців і відновляти дозвіл на роботу без необхідності виїзду з країни.

3. Сезонні робітники-мігранти – люди, які працюють лише протягом певної частини року (робота залежить від сезонних умов).

4. Мігранти, робота яких пов'язана з реалізацією проектів – люди, які допущені до в'їзду в країну лише для роботи над певним проектом. Роботодавець повинен забезпечити всі необхідні умови та ресурси для реалізації проекту, а також гарантувати, що працівники-мігранти виїдуть з країни одразу після завершення роботи над проектом.

5. Мігранти, що влаштувалися – працівники-мігранти, яким надається дозвіл на проживання в країні працевлаштування (після декількох років перебування в країні працевлаштування) на невизначений термін і дозвіл на роботу без особливих обмежень. Також надається можливість возз'єднатись з членами сім'ї після виконання певних процедур, які стосуються забезпечення житлом і місцем працевлаштування.

6. Висококваліфіковані працівники-мігранти – люди, на яких поширюється менше обмежень (термін перебування в країні, зміна місця роботи тощо) при в'їзді в країну працевлаштування через рівень їхньої кваліфікації.

7. Іноземні студенти і стажери (освітні мігранти) – люди, які є потенційними трудовими мігрантами.

В неокласичній теорії виділяють такі мотиви і причини міжнародної трудової міграції: безробіття в слаборозвинутих країнах, відмінності в розмірах заробітної плати в різних країнах, робота ТНК та міжнародна мобільність капіталу, яка безпосередньо залежить від їхньої діяльності, різний рівень розвитку країн, різниця в нагромадженні і обсязі нагромадження капіталу в окремих країнах. На початку ХХІ століття до цих факторів ще додають: криза колишньої соціалістичної системи, поглиблення світової економічної інтеграції, збільшення попиту на висококваліфіковану інтелектуальну робочу силу, розвиток сучасних засобів зв'язку, комунікацій і транспорту, воєнні і релігійні конфлікти, етнічні і сімейні проблеми та інші фактори неекономічного характеру.

Також окремо в неокласичній теорії виділяють економічну причину розвитку трудової міграції, пов'язану з обсягом і темпом накопичення капіталу [3, с. 59]:

1. Обсяг і темп накопичення капіталу впливають на рівень безробіття працездатного населення, яке є однією з основних причин міграції населення.

2. Різниця в обсязі і темпах накопичення капіталу визначає напрямки переміщення робочої сили в різних регіонах світового господарства.

3. При цьому існує зворотна залежність між темпом та обсягом накопичення капіталу і міграцією. Ця залежність полягає в тому, що дешева робоча сила (іммігранти) призводить до можливості знизити витрати на виробництво і тим самим збільшити нагромадження капіталу. ТНК з цією метою переміщують свій капітал в країни з дешевою робочою силою або використовують рух робочої сили до капіталу.

4. Науково-технічний прогрес спричиняє зміни в структурі потреб виробництва. Через НТП зменшується або взагалі зникає попит на певні професії, що вивільняє робочу силу, яка шукає свого застосування в інших країнах.

Отже, можна зробити висновок, що трудова міграція – це в першу чергу рух надлишкової робочої сили з одного центру накопичення капіталу в інший. Це є головною причиною і економічною природою сучасної трудової міграції. Проте безробіття не завжди є основною причиною трудової міграції. Робоче населення теж мігрує і основною причиною, в цьому випадку, є пошук кращих умов праці і життя, вищої заробітної плати. Заробітна плата є основою міграції працюючого населення. Також важливим мотивом може бути не лише заробітна плата, але й особисті прагнення та амбіції індивіда. Формування єдиного економічного простору, наприклад як в Європейському Союзі, дає можливість для трудової міграції, в тому числі через розширення інформаційного простору і розвиток транспорту. В міграції між розвинутими країнами важливу роль відіграють екологічні, психологічні, сімейні, соціально-культурні чинники.

1.3 Методика досліджень міжнародної міграції населення

З огляду на тип дослідження, доступність даних, обмеження витрат і часу, як кількісні, так і якісні методи поєднувались з метою отримання найбільш

надійних результатів. Є кілька переваг використання інтегрованих (тобто поєднання кількісних та якісних методів) підходів у дослідженнях для отримання поглиблених, багатих та значущих результатів досліджень.

Як правило, в вивченні міграції переважають кількісні методи з їх абсолютними і відносними показниками [18, с. 17]. Абсолютні показники представлені статистикою міграційних потоків, отриманої з переписів населення, різноманітних обстежень і адміністративних джерел. Дані про такі потоки відображають кількість переїздів протягом деякого часового інтервалу (найчастіше року) або число мігрантів, які ці переїзди скоїли. Різниця між потоками прибулих і вибулих довгострокових мігрантів (чиста міграція) - один з базових показників, що застосовуються при вивченні міграції та розрахунку балансу населення. Контингент мігрантів визначається як чисельність осіб, які проживають на території в заданий час і прямо або побічно мають досвід міграції, що встановлюється по одному з наступних критеріїв: місця народження (в іншому регіоні або іншій країні), громадянства, походженням батьків мігрантів, приналежності до відмінних від корінного населення етнічних або расових груп.

Відносні показники (коефіцієнти) міграції використовуються для вимірювання інтенсивності процесів (наприклад, прибуття або вибуття) або для оцінки відмінностей у міграційній рухливості окремих груп населення.

Основою статистичних методів є безпосередня реєстрації кожного окремого випадку пересування як в місці вибуття мігрантів, так і в місці їх прибуття. Цим шляхом визначається число прибулих і вибулих для поселення за певний період, характеристика складу мігрантів і напрямків міграції. Поряд із застосуванням прямого методу обліку міграційних процесів використовуються і непрямі розрахункові методи.

Наприклад, за допомогою статистики природного руху можна розрахувати сальдо міграції за певний період по територіальним одиницям шляхом вирахування природного приросту із загального приросту населення.

Інший метод ґрунтується на реєстрації місця народження кожної особи під час проведення переписів населення. При зіставленні даних про місця народження і проживання визначається чисельність немісцевих уродженців, яка побічно характеризує сальдо міграції. Такий метод обліку населення сільської місцевості дозволяє розрахувати сальдо міграції сільського населення. Непрямі методи розрахунку розмірів і напрямків міграції припускають використання матеріалів статистики праці та транспортної статистики. До статистичних методів відносяться також методи вимірювання міграції за даними про тривалість проживання в певному місці, про попереднє місце проживання, методи розрахунку коефіцієнтів і вивчення міграції з сільської місцевості в міста. Прямі та непрямі методи доповнюють один одного, їх використання розширює можливості аналізу міграції. На додаток до названих застосовуються методи вибіркового статистичного вивчення безповоротної і особливо поворотній (сезонної, маятникової) міграції. При репрезентативності вибірки отримані результати поширюються на всю сукупність об'єктів.

У вивченні міграції широко застосовуються методи дескриптивної статистики – опис структури міграційних потоків або контингентів по країнам або регіонам походження або призначення, статтю, віком, причинами переїзду, сімейним статусом, освітою, професійним та іншими характеристиками. Широко використовуються відомості з областей (сфер), на які міграція впливає або від яких залежать її обсяги та інші характеристики. Так, трудова міграція може бути вивчена тільки в контексті відомостей про міжнародні або регіональні ринки праці, відмінності в рівнях заробітної плати, обсяги грошових переказів в країни походження мігрантів. Оскільки міграція в значній мірі залежить від політичного і нормативно-правового контексту, то при її вивченні велике значення має профільна інформація.

Важливим методом вивчення міграції є моделі, що дозволяють аналізувати і прогнозувати показники міграції за допомогою математичного опису їх залежності від різних факторів і параметрів останніх. В останні роки у вивченні міграції увага приділяється також методам якісної соціології, за допомогою яких

виконується аналіз процесу прийняття рішень про міграцію, досліджуються питання інтеграції мігрантів, міжетнічних взаємин в приймаючому співтоваристві і широке коло причинно-наслідкових зв'язків в міграційних процесах.

Соціологічні методи покликані виявити фактори міграції населення, її потенційні резерви, механізми і рушійні сили. При виборі тих чи інших методів необхідно враховувати територіальні особливості, напрямок і форми міграційних процесів. Цей вибір визначається програмою дослідження, завданнями та цілями, основними гіпотезами, характером одиниць безпосереднього вивчення (мігранти, підприємства, населені пункти та ін.) [19].

Будь-яке дослідження міграції населення починається з визначення одиниць обстеження, яке може бути суцільним або вибірковим.

Суцільній реєстрації підлягають будь-які одиниці досліджуваної сукупності.

До несучільних обстежень відносять:

1. Спостереження основного масиву – обстеженню піддається одиниці, які вносять найбільший вклад в досліджувану сукупність.

2. Монографічний обстеження – докладно описується тільки окремі одиниці сукупності з метою їх поглибленого вивчення.

3. Вибіркове обстеження – вибірці піддається частина одиниць сукупності в спеціально відібраному порядку, а отриманий результат поширюється на всю генеральну сукупність.

Основними перевагами вибіркового методу є:

- 1) економія часу і коштів, завдяки зменшенню обсягу робіт;
- 2) зведення до мінімуму об'єктів спостереження;
- 3) більш детальне дослідження кожної одиниці сукупності при неможливості охоплення всіх одиниць;
- 4) досягнення більшої точності результатів спостереження завдяки скороченню помилок при реєстрації.

Щоб реалізувати переваги вибіркового спостереження потрібно дотримуватися таких принципів:

- 1) забезпечити випадковість потрапляння одиниць у вибірку;
- 2) забезпечити достатню кількість одиниць вибіркової сукупності.

Ці дві умови забезпечують репрезентативність.

Метод спостереження або пряма реєстрація подій очевидцем використовується, наприклад, при вивченні процесів міграції в масштабах окремих організацій, при вивченні маятникової міграції.

Метод вивчення документів передбачає збір необхідної інформації в різних формах статистичної звітності. При соціологічному вивченні міграції застосовується інтерв'ювання та анкетування мігруючих. Збір інформації про міграцію населення носить одноразовий характер, тим часом міграція - це процес, що протікає в часі. Для усунення даного протиріччя використовуються методи повторного дослідження і експертних оцінок. Обробка первинної інформації про міграцію передбачає вибір адекватних математичних методів, технічних засобів, способу угруповання і представлення отриманих результатів.

Зміна чисельності населення окремих населених пунктів, регіонів, країни за рахунок міграції називається механічним рухом населення.

Основними показниками міграції є:

- 1) число прибулих (прибуття) – П;
- 2) число вибулих (вибуття) – В;
- 3) міграційний приріст (або зниження), сальдо міграції, чиста міграція – П - В;
- 4) обсяг міграції, валова міграція, бруто-міграція – П + В.

Крім загальної чисельності, вивчається розподіл мігрантів за статтю, віком, причинами міграції.

Оскільки показники обсягу міграції залежать від чисельності населення відповідної території, для аналізу міграційних процесів використовуються відносні показники.

Показники інтенсивної міграції характеризують частоту випадків змін місця проживання в сукупності населення за певний період. Найчастіше використовуються такі показники інтенсивності міграції на 1000 жителів з розрахунку на рік [20]:

1. Загальний коефіцієнт інтенсивності міграції (%):

$$K_{\text{заг.міг.}} = \frac{П-В}{S} * 1000, \quad (1.1)$$

де П – кількість прибулих, В – кількість вибулих, S – середньорічна кількість населення.

Цей коефіцієнт може бути позитивним (+) і негативним (-). В першому випадку йде мова про притік населення, в другому – про відтік.

2. Коефіцієнт інтенсивності міграційного обороту (%):

$$K_{\text{міг.об.}} = \frac{П+В}{S} * 1000. \quad (1.2)$$

3. Коефіцієнт ефективності міграції (%):

$$K_{\text{еф.міг.}} = \frac{П-В}{П+В} * 100. \quad (1.3)$$

Соціологічні та статистичні методи доповнюють один одного і надають комплексний характер вивчення такого явища, як міграція населення.

Для перевірки впливу різних чинників на імміграційні потоки часто використовують так звану «гравітаційну» модель, яка використовується при дослідженні проблем міграції. «Гравітаційна» модель схожа з відповідним законом гравітації: число людей M_{ij} , мігруючих з країни і в країну j, збільшується з розмірами регіонів P_i і P_j та зменшується з відстанню D_{ij} між ними, так що залежність має вигляд:

$$M_{ij} = G \frac{P_i^\alpha P_j^\beta}{D_{ij}^\gamma}, \quad (1.4)$$

де G – постійне значення, а коефіцієнти α , β , γ – підлягають оцінці.

Згідно з наведеними вище гіпотезами слід, що $\gamma > 0$.

Однак не слід очікувати, що γ буде великим, так як з урахуванням сучасних інформаційних технологій, що значно полегшують пошук роботи на новому

місці, і сучасних технологій перевезення, відстань між країнами вже не грає критичної ролі, як це було раніше.

Модифіковану модель міграції зазвичай записують в логарифмічній формі:

$$\ln M_{ijt} = a + bY_{it} + cY_{jt} + \eta_{ij}, \quad (1.5)$$

де Y_{it} і Y_{jt} – характеристика країн (тут і далі в логарифмах), які можуть змінюватись з часом.

Для контролю фіксованого ефекту між двома країнами вводиться не залежить від часу коефіцієнт η_{ij} . Рівняння (5) дозволяє досліджувати, коли поточна імміграція залежить від тимчасових змін як, наприклад, зміна рівня життя населення, контролюючи при цьому довгострокові тенденції в міграції і початкові умови. Для оцінки довгострокових взаємозв'язків зазвичай користуються регресією:

$$\ln M_{ij} = a + b \ln D_{ij} + cY_i + dY_j + eX_i + fX_j, \quad (1.6)$$

де Y_{it} і Y_{jt} – середнє значення по часу відповідних величин; D_{ij} – відстань між країнами; X_i і X_j – характеристики країн, які постійні або рідко змінюються з часом, як, наприклад, етнічні характеристики, кліматичні і екологічні умови.

При визначенні відстані між країнами (постачальниками іммігрантів і приймаючою країною) його зазвичай вважають рівним відстані між столицями.

Очевидно, що «гравітаційна» модель далеко не повністю описує міграційні потоки. Цілком природно припустити, що вони також залежать від інших чинників, таких як, наприклад, безробіття, рівень бідності населення, середній дохід, соціальні і кліматичні умови і т.д. Таким чином, «гравітаційну» модель необхідно розширити, додавши в неї інші характеристики країн. Тепер уже G не константа, а величина, яка залежить від багатьох параметрів.

Для поглибленого вивчення міграції залучаються методи математичної статистики, теорія ігор, моделювання, системний аналіз і ін. Для надання даних про міграційні баланси або потоки використовуються змішані статистичні та картографічні методи.

Висновки до розділу 1

Отже, розглянувши теоретичні основи міжнародної міграції населення, можна встановити, що міжнародна міграція населення – це переміщення осіб через кордони певних територій, з метою зміни місця проживання, найму на роботу, покращення своїх умов життя тощо. Визначено, що інтенсифікації процесів міграції сприяють ріст міжнародного руху капіталу, демографічні кризи у розвинутих країнах, діяльність ТНК, розширення інформаційного простору і розвиток транспорту.

Наведено класифікацію міжнародної міграції населення за характером, якісним рівнем, за напрямом руху і залежно від просторового горизонту переміщення, що дозволило впорядкувати види міграції.

У роботі наведено негативні і позитивні наслідки міжнародної міграції населення для країн вибуття і прибуття. Досліджено, що як країна прибуття, так і країна вибуття отримують вигоду і збитки від міграції населення одночасно. Позитивними наслідками є обмін досвідом і знаннями, культурними цінностями, приплив капіталу, утворення нових міжнародних співтовариств, стабілізація на ринку праці країни вибуття і підвищення конкурентоспроможності на світовому ринку країни прибуття. Негативними наслідками, в свою чергу, є розрив у розвитку між країнами через «відплив інтелекту», втрата капіталу в країні вибуття трудових мігрантів, втрата національної ідентичності і загроза соціальних конфліктів.

Окремо проаналізовано міжнародну трудову міграцію населення, наведено її класифікацію, види та причини виникнення. Зазначено, що саме трудова міграція є основним видом міграції у XXI столітті.

Також проаналізовано методологічну основу дослідження міжнародної міграції населення в умовах активізації процесів глобалізації. Встановлено, що оцінка міграційних потоків населення країн можна здійснювати шляхом проведення соціологічних досліджень та застосовуючи, так звану, «гравітаційну модель» тощо.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ЧИННИКІВ І НАСЛІДКІВ МІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ

2.1 Аналіз основних сучасних міграційних процесів та потоків в Україні

Для кращого аналізу і репрезентації сучасних міграційних процесів і потоків в Україні розраховуємо такі показники міграції: число прибулих, число вибулих, міграційний приріст, валова міграція, загальний коефіцієнт інтенсивності міграції, коефіцієнт інтенсивності міграційного обороту і коефіцієнт ефективності міграції (табл. 2.1).

Табл. 2.1

Розрахунок основних показників міграції в Україні

Рік	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Населення (тис. осіб)	45272,155	45154,036	45004,673	44831,135	44831,135	44386,203
Число прибулих (тис. осіб)	542,5	533,3	256,8	442,3	629,3	576,0
Число вибулих (тис. осіб)	519,9	519,1	246,2	430,3	610,7	554,5
Міграційний приріст (тис. осіб)	22,6	14,2	10,6	12,0	18,6	21,5
Валова міграція (тис. осіб)	1062,4	1052,4	503,0	872,6	1240,0	1130,5
Загальний коефіцієнт інтенсивності міграції (‰)	0,5	0,31	0,24	0,27	0,41	0,48
Коефіцієнт інтенсивності міграційного обороту (‰)	23,47	23,3	11,2	19,5	27,7	25,46

Продовження таблиці 2.1

Коефіцієнт ефективності міграції (%)	2,13	1,35	2,1	1,37	1,5	1,9
---	------	------	-----	------	-----	-----

Джерело: згруповано автором за даними [21; 22; 23; 24; 25; 26]

З вищенаведених даних, можемо зробити висновок, що з початком військових дій на Сході України об'єм міграції зменшився, особливо у 2016 р. Проте, як ми спостерігаємо, у 2017-2018 рр. показники значно зросли, а у 2019 р. знову скоротились. Щодо інтенсивності міграції, то бачимо, що після значного скорочення у 2015-2016 рр. спостерігається збільшення інтенсивності від найменшого показника 0,24 ‰ у 2016 р. до 0,48 ‰ у 2019 р.

Основним мотивом для міграції населення України є бажання мігранта покращити рівень свого життя та рівень життя його близьких, що спричинено низьким рівнем заробітної плати в Україні, порівняно з країнами Європейського Союзу (далі – ЄС).

За даними соціального опитування групи «Рейтинг» [27], у 2019 році 35% опитуваних задумувались над тим, щоб виїхати з країни, 63% – не думали. Люди віком 18-29 і 30-39 були найбільше схильні до міграції. Їхнім основним мотивом було задоволення мінімальних потреб сім'ї – понад 50% опитуваних так відповіли. Наступними причинами були самореалізація – 27% опитуваних, і відсутність перспектив в Україні – 17% опитуваних.

За даними соціального опитування все ж того «Рейтингу» у 2020 році українці були дещо по-іншому налаштовані. 38% опитуваних задумувались над еміграцією, 61% – не думали над цим питанням. Трохи і змінились причини, чому українці хочуть виїхати: 45% – для задоволення мінімальних потреб сім'ї, 23% - для самореалізації, 25% – через відсутність перспективи в Україні.

Як ми можемо побачити, все більше українців задуються над тим, щоб емігрувати з України через неможливість задовільнити свої потреби. Тому варто зауважити, що основним видом міграції населення України є саме трудова міграція.

Тому обов'язково потрібно виділити основні закономірності сучасної трудової міграції в Україні [28]:

1) для більшості мігрантів з України трудова міграція є основним видом зайнятості;

2) трудова міграція є альтернативою зміни постійного місця проживання, так за збільшенням тривалості і частоти виїзду підвищується ймовірність неповернення мігранта в Україну;

3) різний рівень міграційної мобільності в залежності від індивідуальних характеристик осіб;

4) українські мігранти заповнюють прогалини на ринках праці країн прийняття і займають ті ніші, які є менш привабливими на ринку праці в Україні;

5) обсяг мігрантів залежить від ємності ринків праці країн прибуття та культурних і ментальних особливостей цих країн; в той самий час жителі прикордонних територій України в основному орієнтуються на сусідні з їхньою областю країни.

Українська емігранти, як правило, є середньо- та низькокваліфікованою робочою силою. Рівень освіти мігрантів нижчий за середній показник в Україні: лише 16% мігрантів мали вищу освіту порівняно з 48% у цілій країні. За даними Міжнародного валютного фонду (далі – МВФ) [29] український випадок трудової міграції відрізняється від трудової міграції з Чехії, Угорщини, Латвії та Польщі до Західної Європи, де частка емігрантів з вищою освітою значно перевищує еквівалентне співвідношення серед загальної сукупності. Частка українських емігрантів з вищою освітою була вищою за середній рівень серед українських мігрантів до США та Ізраїлю, але не серед мігрантів до будь-якої держави-члена ЄС.

Чоловіки представляють 70% українських трудових мігрантів. Тільки міграція до Італії має різний гендерний склад, при цьому 71% мігрантів до Італії складають жінки [30].

Половина українських мігрантів походить із сільської місцевості, тоді як частка сільського населення в Україні загалом становить лише 31%. Це означає,

що сільське населення відносно надмірно представлене серед мігрантів, що може мати ефект збалансування та зменшити різницю між рівнями села та міста у рівні безробіття.

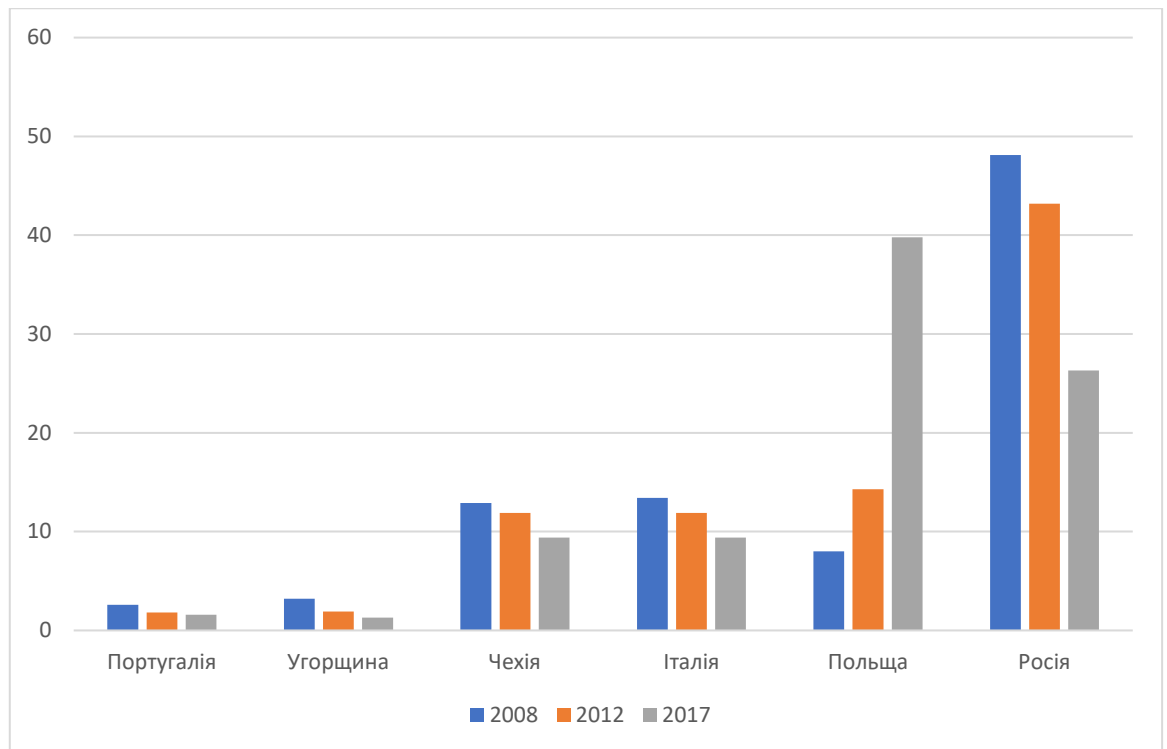
Що стосується вікового складу, то найсильніше представлені когорти 30-40 років та 40-50 років, кожна з яких становить 26% від загальної кількості мігрантів, порівняно з лише 14-15% від загальної кількості українців населення.

Оцінки загальної кількості українців, які працюють за кордоном, дуже різняться. Комплексне опитування, проведене Державною службою статистики України [30] у 2017 році, оцінює цей запас у 1,3 мільйона. Попередні опитування, проведені Державною службою статистики з використанням тієї самої методології в 2007 та 2012 роках, оцінювали приблизно подібну кількість трудових мігрантів: 1,48 млн. у 2007 та 1,18 млн. у 2012 р. Дослідники, які займаються питаннями міграції в Україні, вважають, що опитування ДССУ занижує загальну кількість мігрантів, але це найбільш детальне опитування української еміграції і, отже, допомагає висвітлити її основні особливості, структуру та призначення мігрантів.

Інші дослідження оцінюють, що кількість українських трудових мігрантів становить від 2,2 до 2,7 мільйона. Дослідження Українського центру економічної стратегії [31] оцінило середню кількість українців, які працюють за кордоном, у 2,6-2,7 млн., а Інститут демографії та соціальних досліджень імені Птухи НАН України [32] – від 2,2 до 2,3 млн. Можна також екстраполювати результати оцінки польського центрального банку, який оцінив середню кількість українців, які працюють у Польщі – головній країні призначення – 900 000 у 2017 році [33], число, яке польські дослідники вважають більш правдоподібним. Цей показник майже на 40% перевищує кількість українських мігрантів до Польщі, яку оцінив ДССУ (506 000) за той самий рік. Якщо кількість українських мігрантів до інших країн недооцінюється в аналогічній мірі, загальна кількість українських трудових мігрантів може бути оцінена приблизно в 2,3 мільйона, що відповідає оцінкам Інституту Птухи.

Опитування ДССУ показують, що основні країни призначення українських трудових мігрантів змінилися після збройного конфлікту 2014 року. Згідно з їх попереднім дослідженням, проведеним у 2012 році, Росія була безумовно найпопулярнішим напрямком, залучивши 43% українців, які працюють за кордоном. У 2017 році найпопулярнішим напрямком для українських трудових мігрантів стала Польща (39%). Швидке збільшення кількості мігрантів до Польщі можна пояснити динамічним зростанням польської економіки та великою кількістю вакансій, а також лібералізацією візового режиму (з 2017 року) та законодавчими змінами, що сприяють працевлаштуванню українців. Незважаючи на напружені двосторонні відносини між Україною та Росією, остання країна все ще залучала 26% українських трудових мігрантів у 2017 році. Італія та Чехія продовжують залишатися третьою та четвертою за популярністю країнами призначення; 67% українських трудових мігрантів працювали в країнах-членах ЄС у 2017 році (54% у 2012 році). Право українців на працю залежить від національних правил країн, що їх приймають, також у межах Європейського Союзу, що частково пояснює вибір місця призначення країн мігрантами.

Дослідження ДССУ у 2017 році підтверджує тимчасовий, круговий та короткочасний характер української міграції з частими поїздками між Україною та країною призначення: 57% опитаних мігрантів заявили, що їх останнє перебування за кордоном тривало менше трьох місяців, тоді як лише 10% мігрантів сказали, що це тривало більше року. Тривалість перебування особливо коротка в сусідніх з Україною країнах, таких як Польща, Угорщина та Росія.

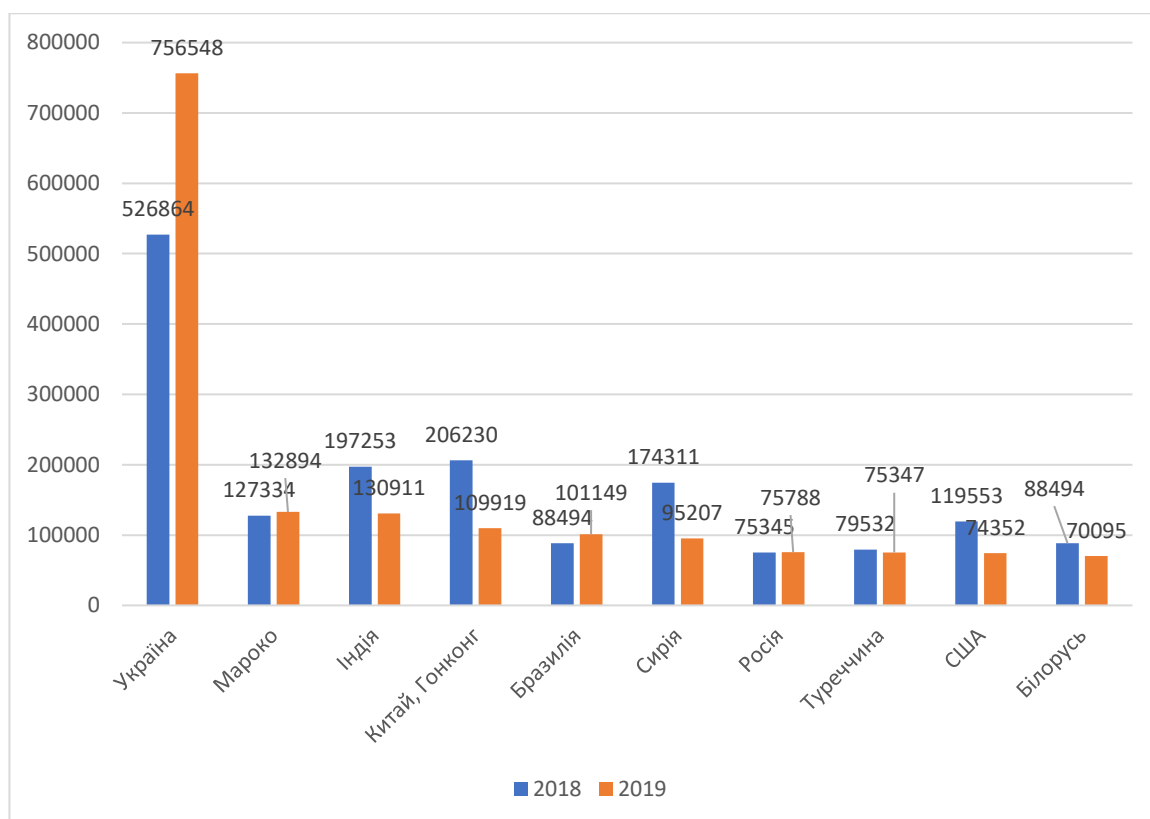

Джерело: згруповано автором за даними [30]

Рис 2.1. Основні країни прибуття робочої сили з України.

Що стосується походження мігрантів в Україні, більшість (69%) емігрували із західної частини країни, яка географічно ближче до ЄС та менш індустріально розвинена. Кожна з інших частин України (північ, схід, південь, центр) становила від 6 до 9% від загальної кількості мігрантів. Ця картина особливо сильна серед мігрантів до Німеччини (майже 100% із заходу), Чехії (95%), Угорщини (82%) та Польщі (74%) [34].

Дивлячись з точки зору Європейського Союзу, важливо зазначити, що Україна стала основним джерелом економічних мігрантів до ЄС. Хоча немає точної статистики ЄС, яка б охоплювала кількість економічних мігрантів, Євростат надає дані про кількість дозволів на проживання для оплачуваної діяльності. Останні дані показують, що на кінець 2019 року громадяни України мали найбільшу кількість таких дозволів: 0,75 мільйона від загальної кількості (рис. 2.2).

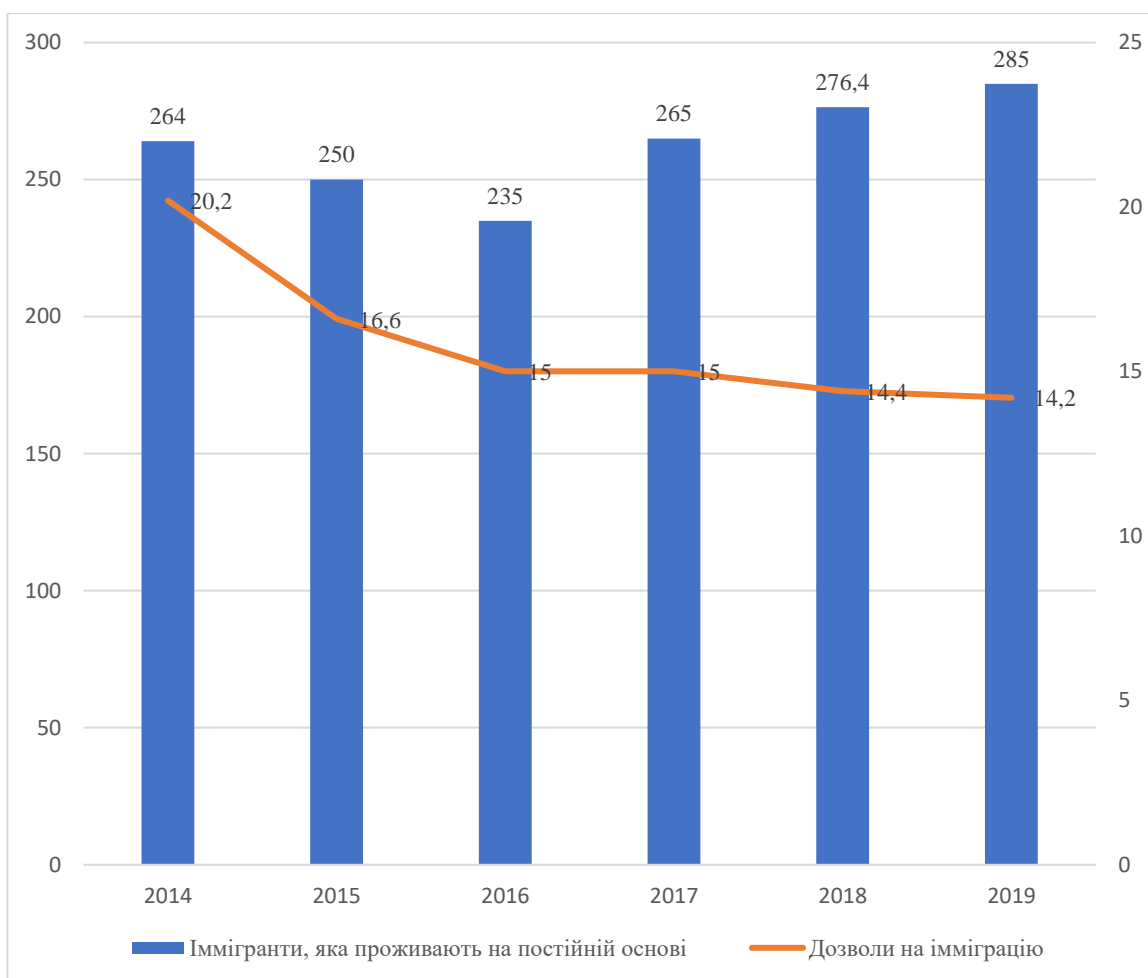

Джерело: згруповано автором за даними [9]

Рис. 2.2. Кількість дозволів на проживання для оплачуваної діяльності для громадян третіх країн в ЄС у 2018-2019 рр.

Поділ на дозволи на проживання є гарною ілюстрацією важливості українців серед трудових іммігрантів в ЄС, хоча українцям (і громадянам інших країн) не завжди потрібні дозволи на проживання, щоб легально працювати в ЄС протягом обмежених періодів часу.

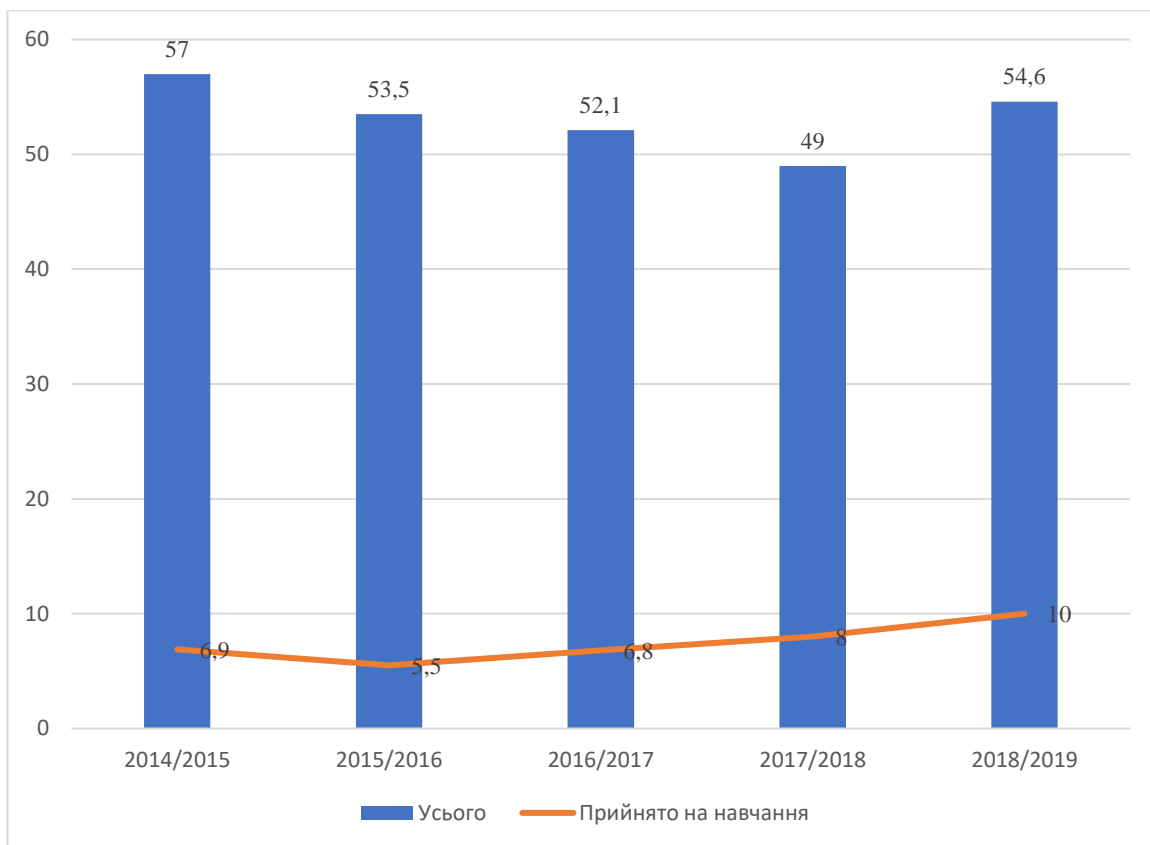
Що стосується імміграції в Україну, то ситуація наступна: після подій 2014 р. кількість дозволів на проживання в Україні скоротилась і станом на 2019 р. становила лише 14,2 тис. В Україні на постійному проживанні 285 тис. іноземців. Що становить 0,7% від загальної кількості населення (рис. 2.3).

Джерело: згруповано автором за даними [35; 36; 37; 38]

Рис. 2.3. Кількість іноземців, що проживають на постійній основі в Україні та кількість виданих дозволів на імміграцію, тис. осіб.

Частина іммігрантів проживає в Україні тимчасово, їх налічується 133 тис. на 31 грудня 2019 р. Переважно це студенти і тимчасові робітники. У 2018-2019 рр. кількість іноземних студентів почала зростати, що можемо спостерігати на рис. 2.4.

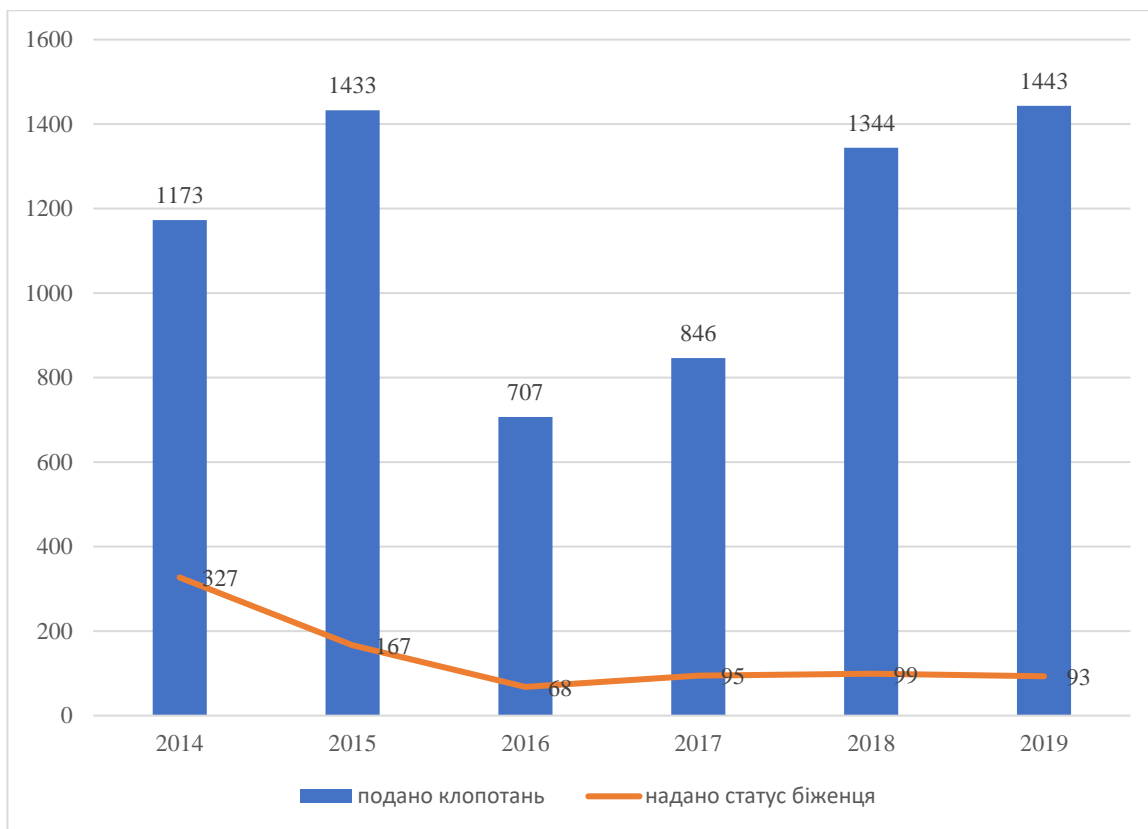

Джерело: згруповано автором за даними [30]

Рис. 2.4. Кількість іноземних студентів у вищих навчальних закладах України, тис. осіб.

Більшість з іноземних студентів є мігрантами з Індії, Марокко, Азербайджану і Таджикистану. Найпопулярнішими спеціальностями, на які вступають студенти-іноземці є медична і фармакологічна. Бачимо, що кількість студентів-іммігрантів зменшилось з початком військових дій на Сході України, але знову зросла у 2019 році.

Ще однією категорією іноземців, які проживають на території України є біженці, яким надано необхідний додатковий захист (рис. 2.5).

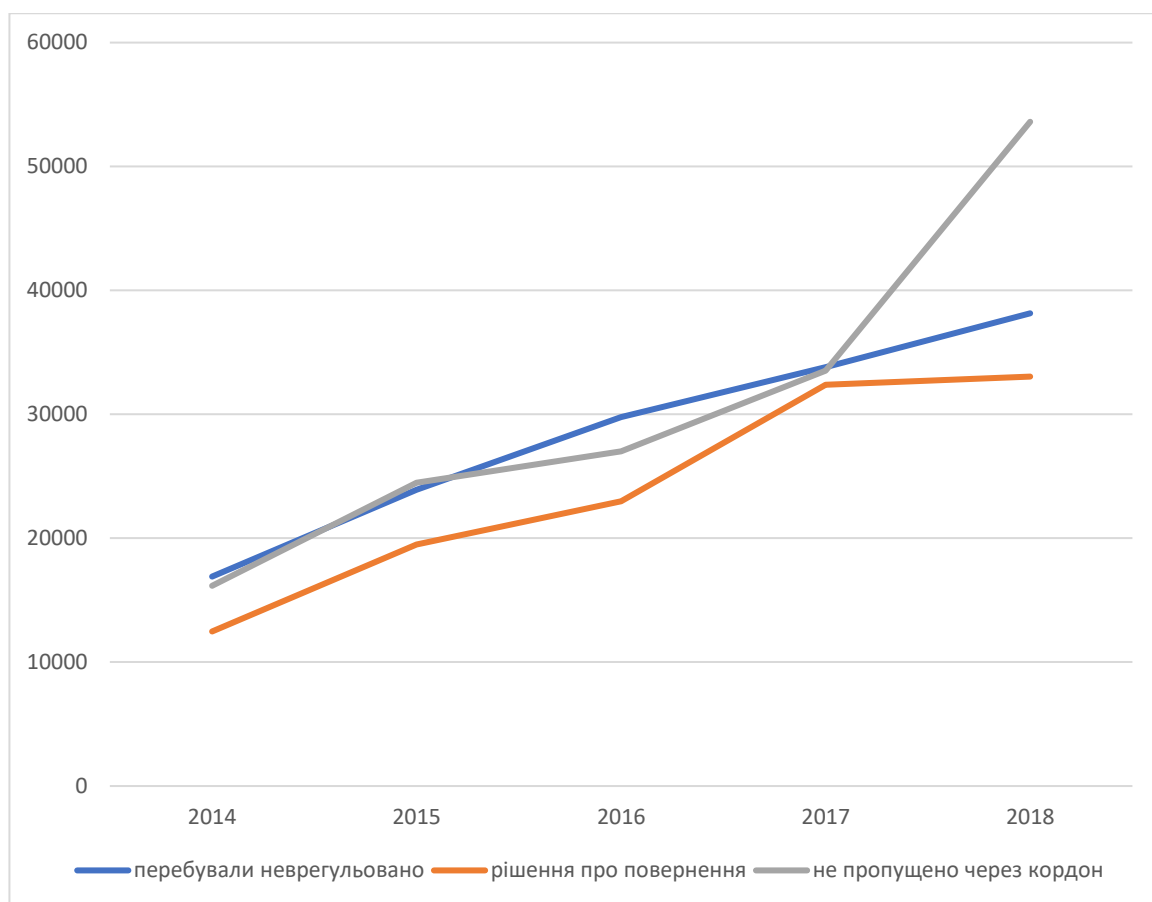

Джерело: згруповано автором за даними [39]

Рис. 2.5. Чисельність клопотань про міжнародний захист та прийнятих позитивних рішень, осіб.

Переважно біженцями є вихідці з Афганістану та Сирії, також є особи з країн СНД (Вірменія, Російська Федерація). Як ми бачимо з даних, наведених вище, протягом 2019 року було подано 1433 клопотання про міжнародний захист, з них ухвалено 93.

Неврегульована міграція також є актуальною для України. З однієї сторони, частина українських заробітчан перебувають закордоном без належних дозволів і документів, з іншої – територію України використовують як незаконний транзит до країн ЄС (рис. 2.6).

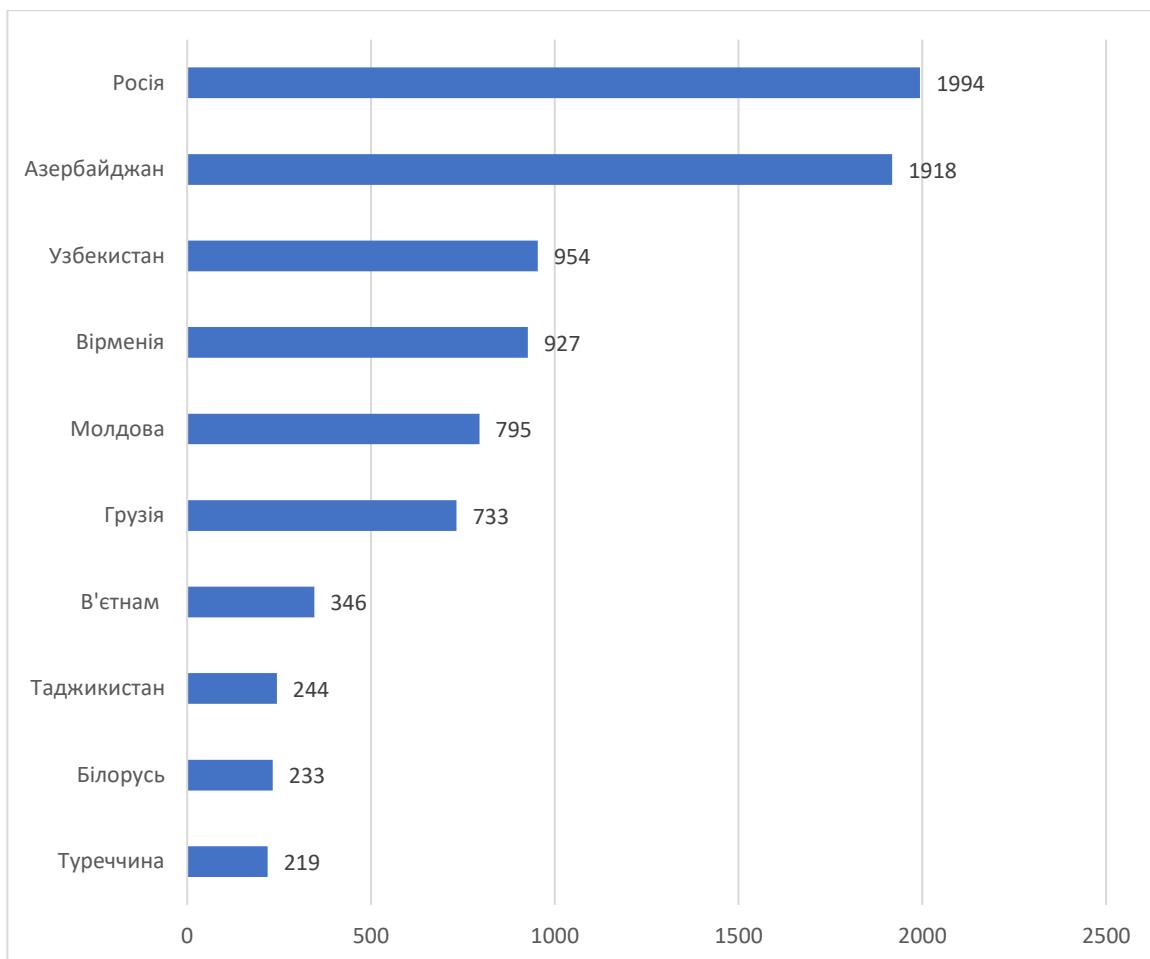

Джерело: згруповано автором за даними [9]

Рис. 2.6. Кількість громадян України виявлених на території ЄС з нерегульованим статусом, тих, щодо яких прийнято рішення про повернення, та не пропущених на територію ЄС, осіб.

Як ми можемо спостерігати, з вищенаведених даних, кількість громадян України, які порушують міграційне законодавство з кожним роком більшає. Така ситуація може призвести до загострення проблеми.

Також проблемою є нерегульована імміграція в Україну та через Україну. У 2018 році, за даними Міжнародної організації міграції, на державному кордоні України затримано 1,1 тис. осіб, які намагались нелегально перетнути кордон. Також виявлено 11,1 тис. мігрантів з нерегульованим статусом, 92 % яких мають порушення строків перебування в Україні (рис. 2.7).

Джерело: згруповано автором за даними [39]

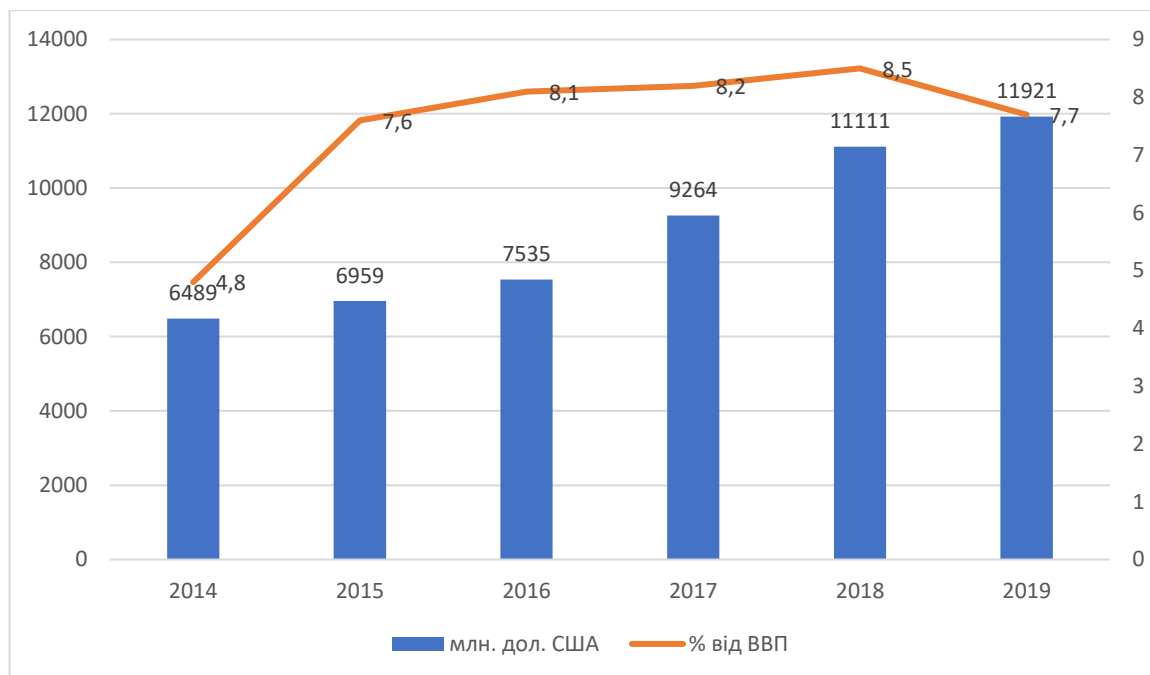
Рис. 2.7. Кількість мігрантів з нерегульованим статусом на території України, за країною громадянства, осіб.

Як ми можемо побачити, в основному мігрантами з нерегульованим статусом в Україні є громадяни Російської Федерації, Азербайджану, Узбекистану, Вірменії і Молдови.

Проблема нерегульованої міграції залишається актуальною, проте регульованою. З вищенаведених даних, можемо зробити висновок, що кількість іммігрантів з нерегульованим статусом на території України не є великою.

2.2 Визначення соціально-економічних наслідків міграції кваліфікованих кадрів в Україні

Національний банк України (далі – НБУ) [40] оцінює загальний приплив грошових переказів від мігрантів у 2018 році в 11,1 млрд. доларів США, або 8,5% ВВП (рис. 2.8).

Джерело: згруповано автором за даними [40]

Рис. 2.8. Приплив грошових переказів в Україну 2014-2019 рр.

Обсяг грошових переказів у доларах США поступово збільшувався до 2013 року, зменшившись на чверть у 2014 році (через конфлікт між Україною та Росією, звідки на той час походила більшість грошових переказів), але з тих пір зростає. Частка грошових переказів у ВВП України різко зросла у 2015 році (коли ВВП України зменшився на третину в перерахунку на долари США) і з тих пір продовжує зростати, хоча й повільнішими темпами. Попередні дані за 2019 рік свідчать про те, що приплив грошових переказів в Україну зріс на 8% у перерахунку на долари США до 12 млрд. дол. США, або 7,8% ВВП.

З 2016 року Польща замінила Росію як основну країну, з якої надходять грошові перекази. У 2018 році 33% грошових переказів надійшло з Польщі (19% у 2015 році), 32% з інших держав-членів ЄС, 9% з Росії (26% у 2015 році) та 9% із США та Канади.

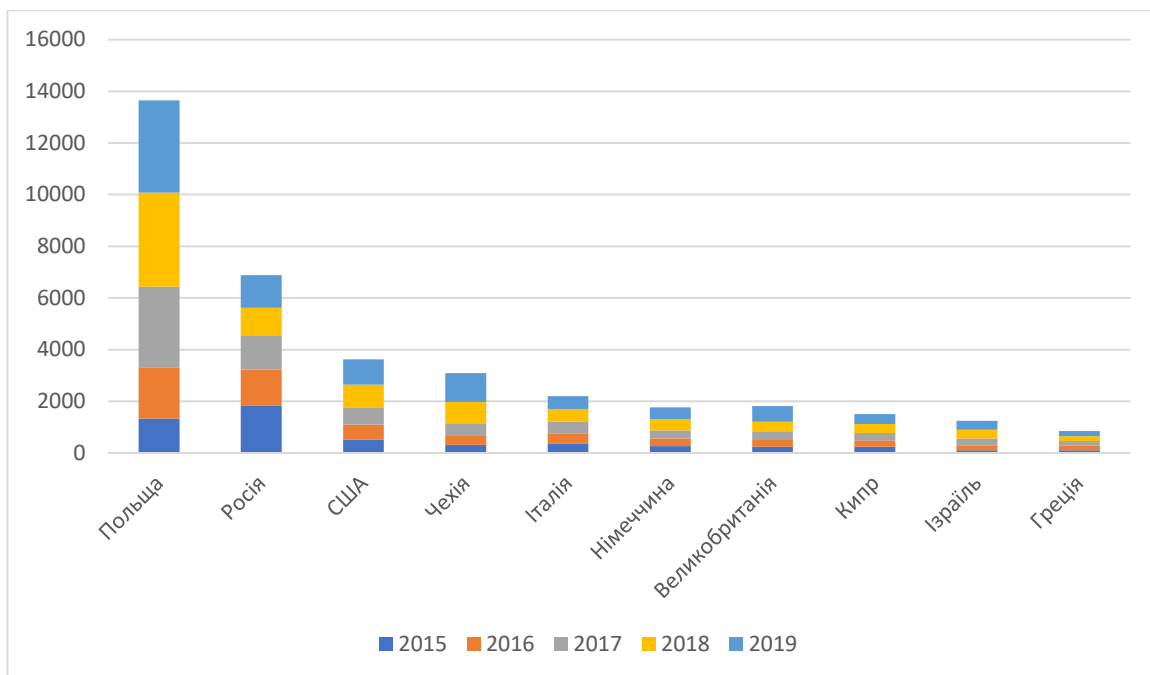
Загалом, згідно зі статистикою НБУ, 51% грошових переказів у 2018 році надходили за офіційними каналами (тобто через банківські рахунки та системи грошових переказів), а 49% – за неформальними каналами (готівкою чи натурами).

Грошові перекази з неформальних каналів оцінюються за допомогою опитувань, проведених центральними банками, і порівнюються між країнами, що надсилають та отримують грошові перекази. У випадку Польщі та Чехії, приблизно 92-94% грошових переказів, відправлених українськими мігрантами додому, перераховуються за неформальними каналами. Частка становить 75% для Росії, 51% для Італії та 13% для Німеччини.

У статистиці НБУ про грошові перекази, отримані від США, Великобританії та решти світу, 99-100% грошових переказів зазначаються як отримані за офіційними каналами.

Це свідчить про те, що загальна сума грошових переказів, повідомлених центральним банком, може бути занижена, оскільки статистика може не включати неформальні грошові перекази, отримані від деяких країн.

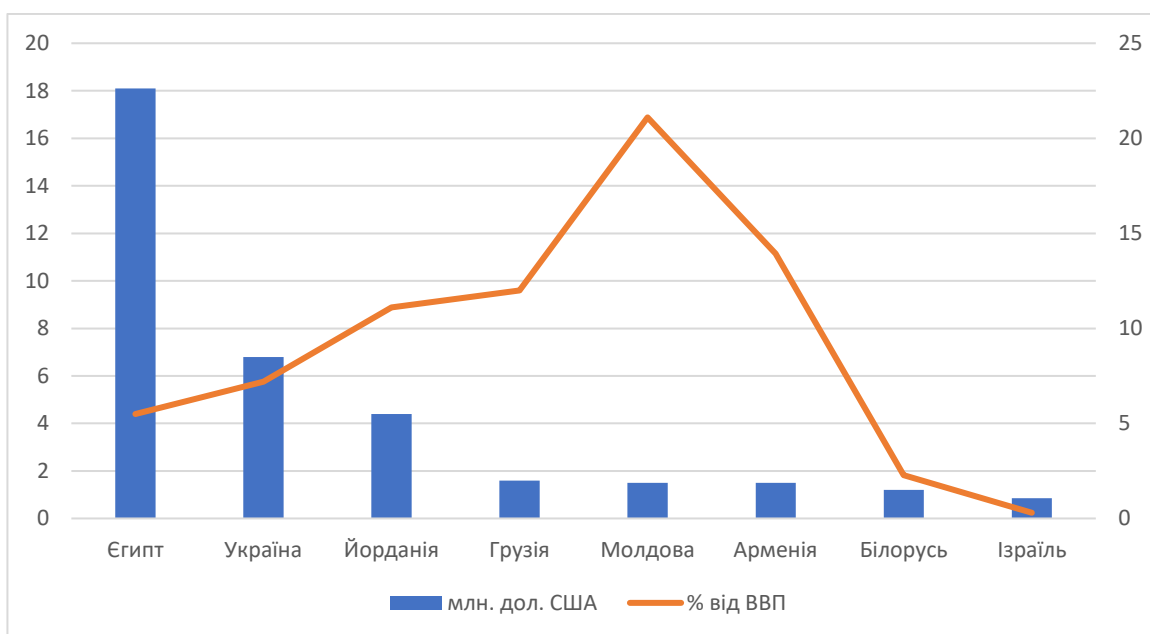
НБУ перебуває в процесі розширення своїх оцінок грошових переказів, отриманих неформальними каналами, до більшої кількості країн, що може призвести до певного, невеликого коригування даних про грошові перекази НБУ.

Джерело: згруповано автором за даними [40]

Рис. 2.9. Грошові перекази в Україну за країнами у 2015-2019 рр.

Україна є десятою за величиною одержувачем грошових переказів в абсолютних показниках серед країн із низьким та середнім рівнем доходу, і друга, після Єгипту, серед країн-сусідів ЄС (рис. 2.10).

Джерело: згруповано автором за даними [41]

Рис. 2.10. Приплив грошових переказів до країн-сусідів ЄС, 2018 р.

Частка грошових переказів у відношенні до ВВП, в Україні подібна до таких країн, як Вірменія, Грузія та Ліван, але значно нижча, ніж у Молдові та Палестині. Однак слід зазначити, що існують розбіжності між сумою особистих грошових переказів, про яку повідомляє Світовий банк, та вищезазначеними даними НБУ для України.

Всебічне опитування про вплив української міграції та грошових переказів, проведене Міжнародною організацією з міграції у 2014-2015 роках, показує, що в середньому 66% українських трудових мігрантів регулярно відправляють грошові перекази додому, і емігранти перекладають приблизно 18% своїх загальних доходів як грошові перекази.

Грошові перекази, отримані від українців, які працюють за кордоном, є важливою статтею у бюджетах домогосподарств. За даними Державної служби статистики України, наявний дохід домогосподарств у 2018 році становив 90 млрд. доларів США. Порівняння цієї цифри з притоком грошових переказів, оціненим центральним банком (11,1 млрд. Доларів США), свідчить про те, що в 2018 році грошові перекази становили понад 12% доходу домогосподарств.

Грошові перекази мають суттєвий позитивний вплив на бюджети домогосподарств. Опитування МОМ [42] у 2016 році підрахувало, що в середньому доходи на одного члена домогосподарства були на 60-80% вищими в домогосподарствах, які працюють мігрантами, що відправляють грошові перекази, ніж у домогосподарствах, які не отримують грошових переказів. Для домогосподарств з робітниками-мігрантами грошові перекази становлять в середньому 50-60% їх бюджетів і, таким чином були головним джерелом доходу. Дослідження ДССУ у 2017 році свідчить про дещо меншу, але все ще значну частку доходів від грошових переказів: середня сума грошових переказів, отриманих домогосподарствами, які отримували грошові перекази, становила 1409 доларів США у 2016 році, що еквівалентно 38% середнього доходу домогосподарств України в тому році (3740 доларів США).

Щодо використання грошових переказів, опитування, проведене серед мігрантів в рамках дослідження МОМ, підрахувало, що 39% грошових переказів,

надісланих в Україну, використовувались для споживання (включаючи придбання товарів тривалого користування), 42% для економії, 17% на придбання або оновлення нерухомості та лише 1% на інвестиції в бізнес чи акції. Частка грошових переказів, призначених для споживання та інвестування у бізнес, нижча, а частка заощаджень у цьому дослідженні вища, ніж у подібних дослідженнях, що охоплюють інші країни, що отримують грошові перекази; це може бути частково пов'язано з невизначеністю, пов'язаною із збройним конфліктом на сході України у період, коли проводилось дослідження.

Ще одне опитування в рамках того самого дослідження охопило домогосподарства в Україні, які отримували грошові перекази (як уже зазначалося вище, грошові перекази становили в середньому 50-60% до їх бюджетів). У порівнянні з домогосподарствами, які не отримують грошових переказів, витрати сімей, що мають робітників-мігрантів, на житло та освіту були в 2-4 рази більшими, а на харчування - на 20%. Ці дані підтверджують, що грошові перекази призводять до поліпшення добробуту мігрантів та їх сімей, але що їх прямий внесок у збільшення приватних інвестицій на постійну діяльність обмежений.

Як зазначалося вище, доходи від грошових переказів збільшують внутрішній попит як на внутрішні, так і на імпорتنі товари та послуги. Покупки товарів та послуг вітчизняного виробництва безпосередньо стимулюють внутрішнє виробництво, тоді як закупівлі імпорتنих товарів споживання мають лише обмежений вплив на внутрішній випуск - наприклад, шляхом збільшення роздрібної торгівлі та/або транспортних послуг. Крім того, внутрішній попит може бути опосередковано стимульований за допомогою фіскального мультиплікатора, оскільки більш високий податок на споживання та митні збори, що сплачуються за імпорتنі товари, сприяють, на маржі, вищим державним видаткам або зниженню податкових ставок. Збільшення внутрішнього попиту також сприяє зростанню цін.

Опитування щодо українських грошових переказів не вказує на частку грошових переказів, витрачених на внутрішні товари, на відміну від імпорتنих

товарів та послуг. За даними ДССУ, частка товарів, вироблених в Україні, у загальному обсязі продажів роздрібною торгівлю в країні становить 53%. Товари становлять 66% споживчого кошика середнього українського домогосподарства. Послуг, які складають решту 34% витрат на споживання, можна вважати такими, що мають українське походження. Якщо припустити, що частка товарів та послуг вітчизняного виробництва, що фінансуються за рахунок грошових переказів, схожа на середню структуру витрат домогосподарств України та що половина всіх грошових переказів витрачається на придбання товарів та послуг, імпульс від грошових переказів, можливо, спричинив зростання попиту на внутрішнє виробництво товарів та послуг приблизно на 3,7 млрд. дол. США (2,8% ВВП) у 2018 році. Це спрощена оцінка, яка не включає мультиплікативний ефект збільшення споживання, вплив приватних інвестицій, що фінансуються за рахунок грошових переказів, а також вплив грошових переказів на підвищення ціни.

Міграція зменшує пропозицію робочої сили на українському ринку праці, а отже, і потенційний обсяг виробництва. Кількість емігрантів, за оцінками, становить від 2,2 до 2,7 млн., що становить 13-16% загальної зайнятості в Україні. Однак не всі українські мігранти працювали в Україні до виїзду з країни; згідно з опитуванням ДССУ (2017), лише 58% мігрантів були працевлаштовані. З цієї групи 70% кинули роботу в Україні через низьку зарплату; близько 15% через те, що їх звільнили або закінчив тимчасовий контракт; та 15% з інших причин. Статус решти 42% мігрантів до виїзду з країни не зрозумілий з опитування ДССУ; вони могли бути безробітними, неактивними або, швидше за все, працювати в неформальному секторі або на паузі між послідовними періодами роботи за кордоном. Ці цифри свідчать про те, що еміграція залучила від 1,3 до 1,6 мільйона людей безпосередньо від зайнятості на українському ринку праці - 8-10% від загальної кількості зайнятих в Україні.

За період з 2014 по 2018 рік загальна зайнятість в Україні зменшилася майже на 3 мільйони – з 19,3 до 16,4 мільйона. Однак це зменшення відбулося майже повністю у 2014 та 2015 роках і відображало той факт, що статистика

після 2014 року не включає людей, зайнятих на непідконтрольних уряду територіях Донецької та Луганської областей. Запас трудових мігрантів збільшився приблизно на 10% між 2014 і 2017 роками (згідно з опитуваннями ДССУ) і мав менший вплив на загальне зменшення зайнятості.

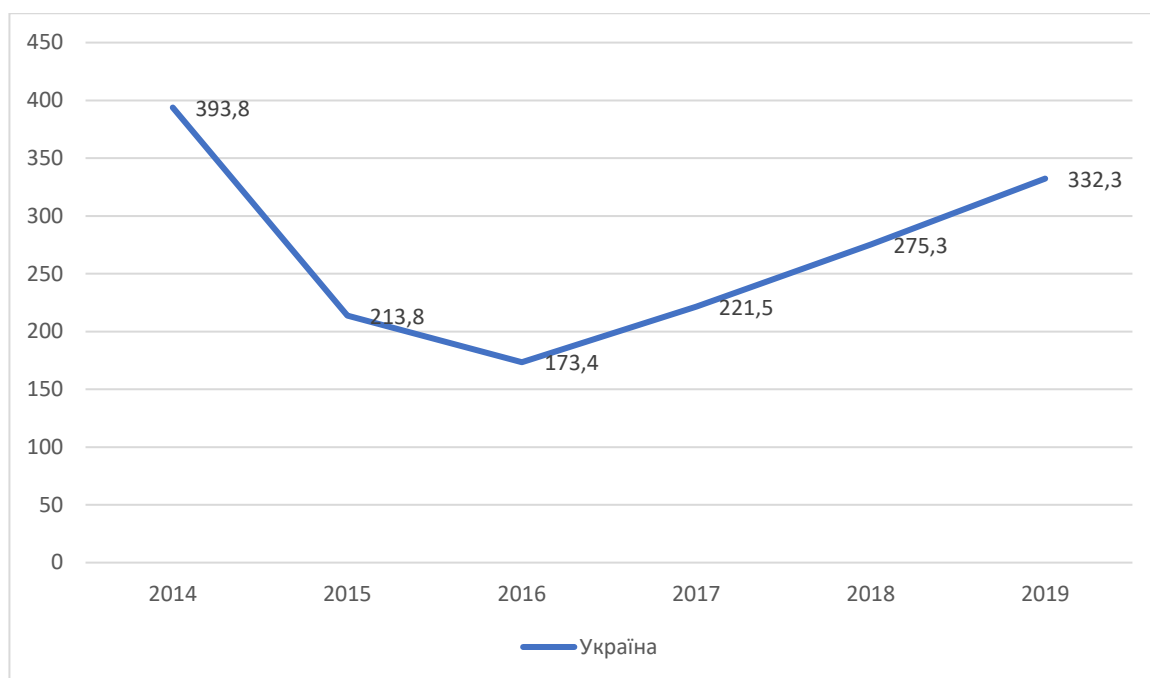
Є деякі дані про дефіцит робочої сили в певних професіях, популярних серед мігрантів. Наприклад, нестача робочої сили відчувається у вітчизняному будівельному секторі, секторі, в якому працює майже 40% українських трудових мігрантів. Зайнятість у цьому секторі зменшилась приблизно на 20% між 2012 і 2017 роками, головним чином за рахунок міграції робітників за кордон [43]

Купець [44] також згадує про нестачу робочої сили серед медичних працівників, зварників, вчителів та водіїв у регіонах, що відправляють мігрантів.

Очікується, що дефіцит пропозиції робочої сили посилиться в найближчі роки. Трудова міграція є одним з основних факторів цієї проблеми, поряд із рівнями народжуваності, які не замінюються, і високою смертністю серед людей працездатного віку. Припускаючи, що рівень участі робочої сили залишається незмінним, прогнозується, що до 2035 року робоча сила скоротиться більш ніж на 15% [41].

Різниця в рівнях зарплат була, згідно з опитуванням ДССУ (2017), основною причиною еміграції, на яку посилаються 84% українських трудових мігрантів. Незважаючи на поступове зростання, середньомісячна валова зарплата в Україні, яка дорівнювала 276 євро в 2018 році, все ще становила менше чверті середнього рівня заробітної плати в Польщі та Чехії. Це також відповідало менше половини середньомісячного валового щомісячного заробітку українця, який працює за кордоном.

Однак міграція робочої сили повинна допомогти зменшити цю велику різницю в зарплатах, стимулюючи зростання заробітної плати працівникам, які залишаються в Україні. Це робиться безпосередньо шляхом обмеження кількості робочої сили, але також непрямим шляхом зменшення фінансових обмежень (за рахунок грошових переказів) і, таким чином, збільшення заробітної плати.

Джерело: згруповано автором за даними [45]

Рис. 2.11. Середня заробітна плата в Україні, дол. США.

Дійсно, середня заробітна плата в Україні, після значного зниження у 2015-2016 роках, швидко зростала у 2017-2017 роках.

Очевидно, що міграція робочої сили – не єдиний фактор зростання заробітної плати. Попит на робочу силу з боку українського бізнесу сильний: згідно з опитуваннями, бізнес-очікування щодо набору додаткового персоналу покращуються, що відображає більш позитивні настрої бізнесу щодо майбутнього [40]. Економічне зростання (частково спричинене припливом грошових переказів та його впливом на внутрішній попит) та позитивні настрої бізнесу також стимулюють попит на робочу силу та заробітну плату. У той же час існує велике невідповідність попиту та пропозиції, тобто фірми вимагають навичок, які недостатньо забезпечені ринком праці[40]. Існують також регіональні невідповідності: кількість вакансій у столичних та інших динамічних міських районах збільшується, тоді як безробіття в селах зростає.

Оскільки частка високоосвічених людей серед українських емігрантів низька, наявні дослідження про еміграцію з України не виявляють, що відтік мізків – еміграція висококваліфікованих осіб, що спричиняє дефіцит

кваліфікованої робочої сили в країнах, що направляються - є головним питанням [44]. Здається, еміграція не призвела до уповільнення зростання продуктивності в Україні через виснаження кваліфікованої робочої сили, як це було в деяких країнах Східної та Південної Європи.

Більш актуальним питанням в контексті України є втрата навичок. Лише 27% українців, які працюють за кордоном, заявили в опитуванні Держстату, що вони працюють на роботах, які відповідають їх кваліфікації: 30% працювали в іншій галузі; і 36% заявили, що працюють у галузі, яка не вимагає жодної кваліфікації. Лише 9% працювали у професійно-технічних службах; 14% у торгівлі та послугах; 26% як працівники з інструментами; і 42% на дуже простих роботах. Це негативне явище, яке часто призводить до втрати раніше набутих навичок та зменшення шансів мігрантів поліпшити своє економічне становище. Низька частка кваліфікованих емігрантів, що працюють відповідно до їх кваліфікації, також є однією з причин (на додаток до інших бар'єрів), чому не багато мігрантів, що повертаються в Україну, інвестують у власний бізнес.

Приплив грошових переказів, як правило, збільшує дохідну базу державних фінансів. Вплив, насамперед, від збільшення ПДВ та акцизних надходжень. Припускаючи, як і вище, половина грошових переказів витрачається на придбання товарів та послуг (5,5 млрд. дол. США) зі ставкою ПДВ 20%, збільшені надходження від ПДВ за рахунок припливу грошових переказів у 2018 році можна оцінити в 1,1 дол. млрд., або понад 0,8% ВВП. Приплив грошових переказів також збільшує митні збори, що сплачуються за ввезені товари. Крім того, попит, що створюється за рахунок грошових переказів, стимулює внутрішнє виробництво, що призводить до збільшення доходів від податків на прибуток підприємств та фізичних осіб.

Однак, крім грошових переказів, трудова еміграція негативно впливає на державні фінанси України, що компенсує збільшення державних доходів через приплив грошових переказів.

Надання освіти несе державні витрати, тоді як емігранти не платять податків на працю та внесків на соціальне страхування в Україні. Згідно з однією

з недавніх оцінок, якби всі українські емігранти, які працюють в ЄС, були працевлаштовані в Україні, доходи Українського соціального фонду були б більш ніж на 7% у 2017 році, що дорівнює 0,7% ВВП.

Грошові перекази є одним з найбільших джерел валютних надходжень в Україні. Починаючи з 2010 року, вони були майже вдвічі більшими за приплив ПІІ, більш ніж втричі за приплив портфельного капіталу та більш ніж у п'ять разів перевищують надходження за офіційною допомогою для розвитку (ОПР).

Більше того, хоча приплив ПІІ та портфельних інвестицій помітно зменшився під час кризи 2014-2015 років і з тих пір відновився лише помірно, грошові перекази були набагато стабільнішими. Вони не сильно зменшились під час кризи, а в 2017 році перевищили свої докризові рівні, а відновлення сильно продовжилося в 2018 році.

Зростаючий приплив грошових переказів мав помітний і позитивний вплив на поточний рахунок України, де вони сприяли позитивному сальдо рахунку первинного доходу та, меншою мірою, рахунку вторинного доходу.

Грошові перекази були найважливішим елементом, що врівноважує великий дефіцит торгового та інвестиційного доходів. Дефіцит торгівлі України поступово погіршився з 3,5 млрд. доларів США у 2015 р. до 12,6 млрд. доларів США у 2018 р., оскільки імпорт, стимульований сильними інвестиціями та споживчим попитом, зростав набагато швидше, ніж експорт. Інвестиційний дохід також був сильно негативним через репатріацію дивідендів та відсотків за зовнішнім боргом. В цілому сальдо рахунку поточних операцій України покращилося від нестійкого дефіциту і кризи до невеликого профіциту в 2015 році, а потім поступово погіршилось до значно нижчих значень в 4,5 млрд. доларів США (3,5% ВВП) у 2018 році.

Водночас грошові перекази певною мірою сприяли збільшенню торгового дефіциту, оскільки стимулювали попит на іноземні товари. Як зазначено вище, можна припустити, що половина грошових переказів витрачається на придбання товарів та послуг і що частка імпорту у витратах на товари та послуги становить

близько третини, грошові перекази можуть збільшити вартість імпорту приблизно на 1,8 млрд. доларів.

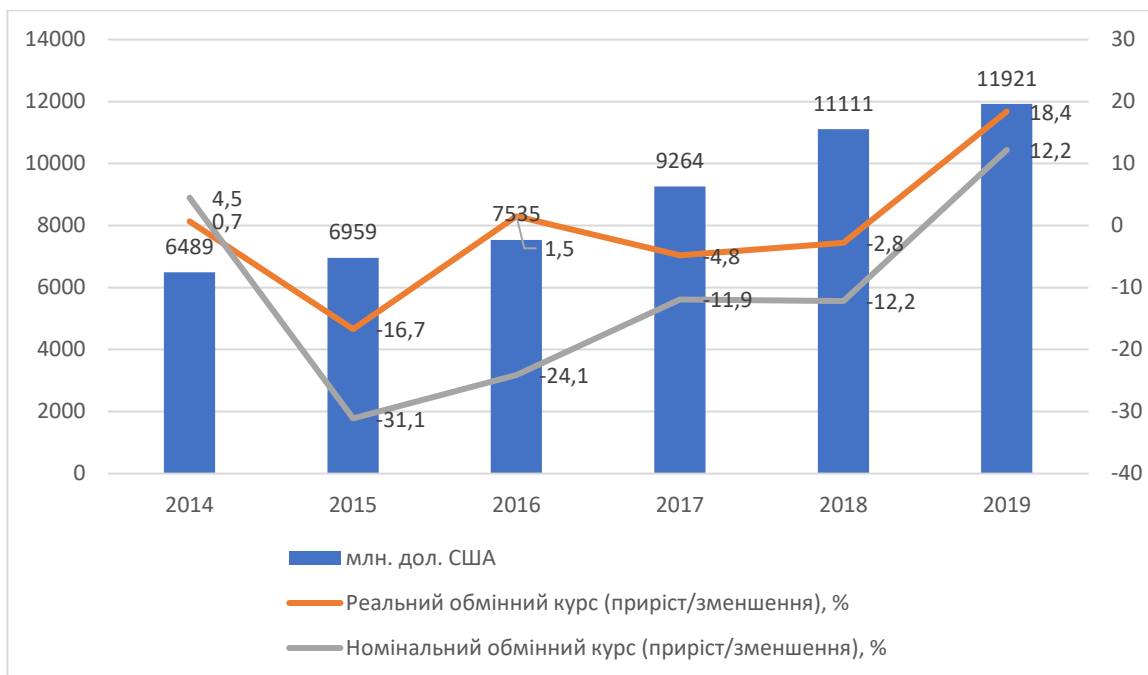
Це становить 14% від торгового дефіциту України в 2018 році. Однак загальний чистий ефект грошових переказів є позитивним; без них дефіцит поточного рахунку був би значно вищим.

Як зазначалося раніше, сильний приплив грошових переказів може сприяти зростанню курсу.

Грошові перекази – одне з найбільших джерел валютних надходжень в Україні; більшість грошових переказів отримувачі обмінюють на місцеву валюту, що призводить до номінального подорожчання гривні. Грошові перекази можуть також призвести до зростання реального обмінного курсу за допомогою голландського механізму захворювання: приплив грошових переказів збільшує сукупний попит, що призводить до подорожчання товарів та збільшення витрат на робочу силу. Це, в свою чергу, робить всі товари, що виробляються в країні, дорожчими.

З рис. 2.12 нижче видно, що гривня суттєво знецінилась у 2015 році, на хвилі військового конфлікту та економічної кризи; номінальна амортизація також відображалася в реальному курсі валют.

Бачимо підвищення реального і номінального курсу у 2016 та 2016 роках, зважаючи на щорічне збільшення грошових переказів у перерахунку на долари США. У 2018 році грошові перекази зросли на 58% порівняно з 2014 роком, тоді як реальна ефективна ставка гривні зменшилась на 4%. У 2019 році приплив грошових переказів зріс ще на 7%, тоді як гривня в реальному вираженні зросла на 15%.

Джерело: згруповано автором за даними [45]

Рис. 2.12. Грошові перекази, реальний і номінальний валютний курс в Україні (приріст/зменшення), 2014-2019 рр.

Збільшення припливу грошових переказів було одним із факторів, що впливали на курс гривні в останні роки. Інші головні фактори, що призвели або до послаблення, або до зміцнення української валюти, включали жорстку монетарну політику, що залучає приплив іноземного капіталу, торгівлю та інвестиційні потоки, поступове скасування контролю над капіталом, а також мінливі очікування учасників ринку.

Для відмежування впливу грошових переказів від інших факторів потрібен аналіз з використанням макроекономічної моделі чи економетричних інструментів.

2.3 Основні напрями врегулювання міграційних процесів в Україні

Формування міграційних потоків відбувається під дією специфічних закономірностей. Найбільш стійкими з них є:

1) пріоритет економічних факторів у формуванні системи потоків добровільної міграції – основна маса переміщень в просторі викликана бажанням індивідів поліпшити своє матеріальне становище;

2) диференціація рівня міграційної мобільності залежно від якісних характеристик індивідів підвищений ступінь участі в міграційний рух властива молодим, добре освіченим особам, які мають хороший стан здоров'я і певні особливості характеру (ініціативність, сміливість).

У зв'язку з цим важливе місце відіграє імміграційна політика держави. В даний час практично у всіх державах є імміграційне законодавство для вирішення проблем міграції, але досвід показує, що міжнародні міграції все-таки важко піддаються контролю і регулювання, оскільки в них присутня, одночасно, постійний процес і стихійність.

Тому законодавча база повинна адекватно реагувати на швидкоплинні і швидкоплинні міграційні процеси, що протікають в суспільстві, і тому потребує постійного вдосконалення. Закони повинні не тільки жорстко регламентувати систему характеристик того чи іншого процесу, а й бути своєчасними, сучасними і перспективними.

У цьому плані сучасна імміграційна політика держави повинна враховувати такі фактори:

- 1) збільшені масштаби, інтенсивність і розширення географії міграції;
- 2) різке збільшення числа різних категорій мігрантів, в тому числі біженців;
- 3) зміна статево-віковою і кваліфікаційної структури мігрантів.

Розширення масштабів і географії вимушеної міграції – одна з найважливіших тенденцій сучасного світового розвитку, що впливає на формування імміграційної політики держави або групи держав. При цьому

основним фактором залишається постійно існуючий значний контраст в рівнях економічного розвитку і темпах природного приросту країн, які приймають і віддають мігрантів, особливо, робочу силу. Стають зрозумілим, що цей процес міжнародної міграції буде нескінченним.

В даний час можна виділити ряд загальних основних імміграційних проблем, які повинна враховувати імміграційна політика: це, перш за все, зростаюча складність регулювання імміграційних потоків, які з епізодичного явища перетворилися на постійний чинник, поява подвійних стандартів в оцінках міграції і вимушеність істотних матеріальних і фінансових витрат для розробки нових заходів по адаптації та інтеграції іммігрантів до особливостей, умов праці, побуту і культури країни їх перебування, а також їх реалізація в сучасних умовах, а також пошуки довгострокових рішень щодо пом'якшення тиску демографічного чинника на економічний розвиток за рахунок імміграційних процесів.

Отже, цілі імміграційної політики розглядаються в наступних аспектах:

- 1) захист і забезпечення національних інтересів в умовах глобалізації міграційних процесів;
- 2) забезпечення врегулювання міграційних потоків і захисту від небажаного притоку іммігрантів, як за масштабами, так і за якісним складом;
- 3) протидія незаконній міграції;
- 4) забезпечення потреби економіки в робочій силі, модернізації, інноваційний розвиток і підвищення конкурентоспроможності її галузей;
- 5) оперативне вирішення найбільш гострих проблем в області зайнятості населення за допомогою гнучкого регулювання чисельності іноземної робочої сили з урахуванням збереження балансу трудових ресурсів;
- 6) раціональне використання прибувають в країну іноземців та іноземної робочої сили в економічних і політичних інтересах;
- 7) поліпшення демографічної складової, стабілізація і збільшення чисельності постійного населення;
- 8) виконання гуманітарних і міжнародних зобов'язань в сфері міграції;

9) сприяння адаптації та інтеграції потрібних мігрантів, а також формуванню конструктивної взаємодії між мігрантами та приймаючою спільнотою.

Отже, визначимо основні напрями врегулювання міграційних процесів в Україні. Кабінет Міністрів України схвалив Стратегію державної міграційної політики України на період до 2025 року з метою задоволення потреб вітчизняної робочої сили. Ця Стратегія передбачає зменшення негативних наслідків трудової міграції в Україні та збільшення її позитивного впливу на економіку. Проте, важливо зазначити, що одного впровадження Стратегії замало, щоб зменшити еміграцію робочої сили з України.

Досвід розвинутих країн показує, що для вирішення цієї проблеми потрібно застосовувати комплексний підхід, зосередитися на покращенні умов праці і виробництва, сформуванню сприятливого інвестиційного клімату, збільшити кількість робочих місць не лише у містах, а й у селах. Також необхідно забезпечити стабільний темп зростання економіки (більше ніж 6% у рік), підвищити заробітну плату, створити безпечні і сприятливі умови праці, запровадити інновації (і не тільки щодо зарплати).

Можна вважати, що підвищення середньої заробітної плати (близько 700 дол. США) у місяць може значно зменшити об'єм трудової міграції. Проте, слід зазначити, що на даний час значне підвищення заробітної плати в Україні неможливе, так як ВВП на одну особу за паритетом купівельної спроможності дуже малий, і порівняно з європейським рівнем, є на третину менший.

Роботодавці, в свою чергу, повинні не лише підвищити зарплати, але й змінити політику соціальних пакетів для своїх працівників, й безумовно переглянути умови праці на своїх підприємствах. Також варто зазначити, що роботодавцям потрібно більше вкладати у підвищення кваліфікації працівників середнього і старшого віку, впроваджувати стажування працівників закордоном. Зауважимо, що є тенденція до того, що працівники вкладають більше значення у кращі умови праці і життя.

Висновки до розділу 2

Проаналізувавши всі вищенаведені дані ми можемо зробити такі висновки: багато громадян України задумувались або хочуть емігрувати, це спричинено неможливістю задовольнити свої потреби в межах України. Через це основним видом міжнародної міграції населення в Україні є саме трудова міграція. Трудова еміграція та приплив грошових переказів від мігрантів помітно впливають на українську економіку.

Грошові перекази значно покращують добробут сімей мігрантів. Очікується, що грошові перекази збільшать внутрішній дохід домогосподарств приблизно на 12%. Хоча це в основному сприяє збільшенню приватного споживання, воно також робить невеликий внесок в інвестиції.

Оскільки українські домогосподарства витрачають близько двох третин своїх споживчих витрат на внутрішні товари та послуги, попит на споживання через грошові перекази безпосередньо збільшує ВВП майже на 3%. І ця оцінка не включає мультиплікативний ефект споживання, збільшеного за рахунок грошових переказів, а також вплив приватних інвестицій, що фінансуються за рахунок грошових переказів.

Також важливо згадати про ситуацію з імміграцією в Україну. Основною складовою імміграції в Україні є освітня міграція. Проте її показники значно зменшились у 2015-2017 рр. через військові дії на Сході країни і економічну ситуацію, але у 2018-2019 рр. ситуація знову покращилась.

Щодо нерегульованої міграції можна зробити висновок, що з кожним роком кількість громадян України, які незаконно працюють в країнах ЄС збільшується і цю проблему необхідно вирішувати. Якщо розглядати ситуацію в Україні, то кількість незаконних іммігрантів не є великою, і в основною проблемою є недотримання строків перебування на території України.

Беручи до уваги ситуацію, яка склалась в Україні цілі державної міграційної політики України повинні бути направлені на: стабілізацію і збільшення чисельності населення; забезпечення потреби економіки в робочій

силі; сприяння модернізації, інноваційного розвитку і підвищенню конкурентоспроможності вітчизняної економіки, розширення можливостей для переселення в Україну на постійне проживання співвітчизників, які проживають за кордоном, емігрантів, виконання гуманітарних зобов'язань щодо вимушених мігрантів, сприяння їх адаптації; протидія незаконній міграції.

ВИСНОВКИ

Міграція – це явище, яке досконало вивчити неможливо, адже кількість мігрантів кожного дня збільшується. У роботі наведено види міграції і класифікацію, які залишаються незмінними вже протягом кількох століть. Проте кожного дня з'являються нові причини через які населення змушене мігрувати. Деякі з цих причини є незмінними. Але можна з точністю сказати, що міграційні процеси мають значний вплив на економіку і демографію будь-якої країни, України зокрема.

У розділі 1 розглянуто теоретичні основи міжнародної міграції населення. Визначено, що інтенсифікації процесів міграції сприяють ріст міжнародного руху капіталу, демографічні кризи у розвинутих країнах, діяльність ТНК, розширення інформаційного простору і розвиток транспорту.

Наведено класифікацію міжнародної міграції населення за характером, якісним рівнем, за напрямом руху і залежно від просторового горизонту переміщення, що дозволило впорядкувати види міграції.

У роботі наведено негативні і позитивні наслідки міжнародної міграції населення для країн вибуття і прибуття. Досліджено, що як країна прибуття, так і країна вибуття отримують вигоду і збитки від міграції населення одночасно.

Позитивними наслідками є обмін досвідом і знаннями, культурними цінностями, приплив капіталу, утворення нових міжнародних співтовариств, стабілізація на ринку праці країни вибуття і підвищення конкурентоспроможності на світовому ринку країни прибуття.

Негативними наслідками, в свою чергу, є розрив у розвитку між країнами через «відплив інтелекту», втрата капіталу в країні вибуття трудових мігрантів, втрата національної ідентичності і загроза соціальних конфліктів.

Окремо проаналізовано міжнародну трудову міграцію населення, наведено її класифікацію, види та причини виникнення. Зазначено, що саме трудова міграція є основним видом міграції у XXI столітті.

Також проаналізовано методологічну основу дослідження міжнародної міграції населення в умовах активізації процесів глобалізації. Встановлено, що оцінка міграційних потоків населення країн можна здійснювати шляхом проведення соціологічних досліджень та застосовуючи, так звану, «гравітаційну модель» тощо.

У розділі 2, проаналізувавши всі вищенаведені дані, ми можемо зробити такі висновки: багато громадян України задумувались або хочуть емігрувати, це спричинено неможливістю задовольнити свої потреби в межах України. Через це основним видом міжнародної міграції населення в Україні є саме трудова міграція. Трудова еміграція та приплив грошових переказів від мігрантів помітно впливають на українську економіку.

Проаналізовано основні показники міграції населення в Україні, такі як: число прибулих, число вибулих, міграційний приріст, валова міграція, загальний коефіцієнт інтенсивності міграції, коефіцієнт інтенсивності міграційного обороту і коефіцієнт ефективності міграції. Робимо висновок, що з початком військових дій на Сході України об'єм міграції зменшився, особливо у 2016 р. Проте, як ми спостерігаємо, у 2017-2018 рр. показники значно зросли, а у 2019 р. знову скоротились. Щодо інтенсивності міграції, то бачимо, що після значного скорочення у 2015-2016 рр. спостерігається збільшення інтенсивності від найменшого показника 0,24 ‰ у 2016 р. до 0,48 ‰ у 2019 р.

Грошові перекази значно покращують добробут сімей мігрантів. Очікується, що грошові перекази збільшать внутрішній дохід домогосподарств приблизно на 12%. Хоча це в основному сприяє збільшенню приватного споживання, воно також робить невеликий внесок в інвестиції. Оскільки українські домогосподарства витрачають близько двох третин своїх споживчих витрат на внутрішні товари та послуги, попит на споживання через грошові перекази безпосередньо збільшує ВВП майже на 3%. І ця оцінка не включає мультиплікативний ефект споживання, збільшеного за рахунок грошових переказів, а також вплив приватних інвестицій, що фінансуються за рахунок грошових переказів.

Також важливо згадати про ситуацію з імміграцією в Україну. Основною складовою імміграції в Україні є освітня міграція. Проте її показники значно зменшились у 2015-2017 рр. через військові дії на Сході країни і економічну ситуацію, але у 2018-2019 рр. ситуація знову покращилась.

Щодо неврегульованої міграції можна зробити висновок, що з кожним роком кількість громадян України, які незаконно працюють в країнах ЄС збільшується і цю проблему необхідно вирішувати. Якщо розглядати ситуацію в Україні, то кількість незаконних іммігрантів не є великою, і в основною проблемою є недотримання строків перебування на території України.

Беручи до уваги ситуацію, яка склалась в Україні цілі державної міграційної політики України повинні бути направлені на: стабілізацію і збільшення чисельності населення; забезпечення потреби економіки в робочій силі; сприяння модернізації, інноваційного розвитку і підвищенню конкурентоспроможності вітчизняної економіки, розширення можливостей для переселення в Україну на постійне проживання співвітчизників, які проживають за кордоном, емігрантів, виконання гуманітарних зобов'язань щодо вимушених мігрантів, сприяння їх адаптації; протидія незаконній міграції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ravenstein E. The Laws of Migration // Journal of the Statistical Society, 1885. № 46. P. 167–235.

2. О. Боков, А. Любарська Сучасні тенденції зовнішньої трудової міграції населення як індикатор для удосконалення соціально-економічної політики України // Ефективність державного управління. 2017. Вип. 2 (51). Ч. 1

3. Пуригіна О.Г. Міжнародна міграція/ О.Г. Пуригіна, Е. С. Сардак // «Академія», 2007. 5 39 с.

4. Населення України. Трудова еміграція в Україні / ред. рада: Е. М. Лібанова, О. В. Позняк, О. А. Малиновська. Київ: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2010. 233 с.

5. Іванісов О. В. Міграція населення: закономірності, проблеми та шляхи їх вирішення // Сучасні проблеми управління підприємствами: теорія та практика, 2020.

6. Бортник Н. П. Вплив глобалізації на формування міграційних потоків // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція, 2013. Т. 1. № 6–1. С. 142–144.

7. Курилич М. Трансформація та політизація міграційних процесів під впливом глобалізації // Київ: Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України, 2010. Вип. 49. С. 364–380.

8. Передрій О. С. Міжнародні економічні відносини: навч. посіб. Вид. 4-те., перероб. і доп. Київ: Знання, 2008. 263 с.

9. Офіційний сайт Євростату: Електронний ресурс. [Режим доступу]: <https://ec.europa.eu>

10. Миграция (сущность и явление) / С. К. Бондырева, Д. В. Колесов. М.: Издательство Московского психолого-социального института; Воронеж: Издательство НПО «МОДЭК», 2004. 296 с.

11. Міжнародна економіка: Навч. посібник / Ю. Г. Козак, Д. Г. Лук'яненко, Ю. В. Макогон та ін. К.: Центр навчальної літератури, 2004. 672 с.
12. Бербенець О. В. Основні тенденції та наслідки міжнародної трудової міграції // Агросвіт, 2015. № 15. С. 26–29
13. Дмитрук Б. П., Светлова Н. М. Світові міграційні процеси: мотивація, види й наслідки для країн виїзду та приймаючих країн // Вісник східноєвропейського університету економіки і менеджменту, 2016. С. 18–27.
14. Малиновська О. А. Наслідки міжнародної міграції населення України та політико-управлінські дії щодо їх врегулювання. Аналітична записка // Національний інститут стратегічних досліджень, 2011. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/562/>
15. Міжнародна економіка : навч. посіб. / за ред. Г. Е. Гронтковської та ін. Київ: «Центр учбової літератури», 2014. 384 с.
16. United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division. International Migration Report: Highlights. New York, 2017. 38 p.
17. Офіційний сайт Міжнародної організації праці: Електронний ресурс. [Режим доступу]: <https://geneva.mfa.gov.ua>
18. Слюсаревський М. М., Блинова О. Є. Психологія міграції: навч. посіб. // Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кіровоград: ТОВ «Імекс ЛТД», 2013. 244 с.
19. Бублій М.П. Методологічні засади формування міграційної політики в Україні [Електронний ресурс] / М. П. Бублій // Актуальні проблеми державного управління. 2009. № 2. С.131–139. Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/jpdf/apdy_2009_2_17.pdf
20. Лібанова Е. Ринок праці та соціальний захист: Навч. посіб. із соц. політики / Е. Лібанова, О. Палій. К: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. 491 с.
21. Державна служба статистики України. Україна в цифрах, 2019. Статистичний збірник. Електронний ресурс. [Режим доступу]:

http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/07/zb_Ukraine%20in%20figures_u.pdf

22. Державна служба статистики України. Україна в цифрах, 2018. Статистичний збірник. Електронний ресурс. [Режим доступу]: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/07/Ukr_cifra_2018_u.pdf

23. Державна служба статистики України. Україна в цифрах, 2017. Статистичний збірник. Електронний ресурс. [Режим доступу]: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/08/Ukr_cifra_2017_u.pdf

24. Державна служба статистики України. Україна в цифрах, 2016. Статистичний збірник. Електронний ресурс. [Режим доступу]: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/01/Arch_ukr_zb.htm

25. Державна служба статистики України. Україна в цифрах, 2015. Статистичний збірник. Електронний ресурс. [Режим доступу]: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/01/Arch_ukr_zb.htm

26. Державна служба статистики України. Україна в цифрах, 2014. Статистичний збірник. Електронний ресурс. [Режим доступу]: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/01/Arch_ukr_zb.htm

27. Офіційний сайт соціологічної групи «Рейтинг». Електронний ресурс. [Режим доступу]: <http://ratinggroup.ua/>

28. Хомутенко Л. І., Гребенюк А. П. Міграційні тенденції в Україні: особливості української трудової міграції // Світове господарство і міжнародні економічні відносини. Випуск 2, 2016. С. 35-39

29. Офіційний сайт Міжнародного валютного фонду. Електронний ресурс. [Режим доступу]: <https://www.imf.org>

30. Офіційний сайт Державної служби статистика. Електронний ресурс. [Режим доступу]: <http://www.ukrstat.gov.ua>

31. Офіційний сайт Українського центру економічної стратегії. Електронний ресурс. [Режим доступу]: <https://ces.org.ua>

32. Офіційний сайт Інституту демографії та соціальних досліджень імені Птухи НАН України. Електронний ресурс. [Режим доступу]: <https://www.idss.org.ua>
33. Офіційний сайт Національного банку Польщі. Електронний ресурс. [Режим доступу]: <https://www.nbp.pl>
34. Jerzy Pienkowski The impact of Labour Migration on the Ukrainian Economy // European Commission Luxemburg: Publications Office of the European Union, 2020
35. Міжнародна організація міграції. Міграція в Україні. Цифри і факти, 2019. Електронний ресурс. [Режим доступу]: https://iom.org.ua/sites/default/files/iom-ukraine_facts-ukr_2019.pdf
36. Міжнародна організація міграції. Міграція в Україні. Цифри і факти, 2018. Електронний ресурс. [Режим доступу]: https://iom.org.ua/sites/default/files/iom-ukraine_facts-ukr_2018.pdf
37. Міжнародна організація міграції. Міграція в Україні. Цифри і факти, 2016. Електронний ресурс. [Режим доступу]: https://iom.org.ua/sites/default/files/ff_ukr_21_10_press.pdf
38. Міжнародна організація міграції. Міграція в Україні. Цифри і факти, 2015. Електронний ресурс. [Режим доступу]: http://iom.org.ua/sites/default/files/ff_ukr_21_10_press.pdf
39. Офіційний сайт Державної міграційної служби України. Електронний ресурс. [Режим доступу]: <https://dmsu.gov.ua>
40. Офіційний сайт Національного банку України. Електронний ресурс. [Режим доступу]: <https://bank.gov.ua>
41. Офіційний сайт Світового банку. Електронний ресурс. [Режим доступу]: <https://www.worldbank.org>
42. Офіційний сайт Міжнародної організації міграції. Електронний ресурс. [Режим доступу]: <https://iom.org.ua>
43. Andreyev V., K. Klymenko and O. Borysov (2018), The impact of Ukrainian labour migration on labour markets in Ukraine and the EU (a case study of

construction workers), EU-Ukraine Civil Society Platform, <https://www.civic-synergy.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/The-impact-ofUkrainian-labour-migration-on-labour-markets-in-Ukraine-and-the-EU-a-Case-Study-of-ConstructionWorkers.pdf>.

44. Kupets O. (2016), Economic Aspects of Ukrainian Migration to EU Countries, in: O. Fedyuk, M. Kindler (eds.), Ukrainian Migration to the European Union, IMISCOE Research Series, DOI: 10.1007/978-3-319-41776-9_3.

45. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. Електронний ресурс. [Режим доступу]: <https://mof.gov.ua>